

Pia Strandman ja Pekka Vartiainen (toim.)

KUTU YAMK

Kulttuurituotannosta kirjoitettua

2019

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

© Humanistinen ammattikorkeakoulu, Metropolia Ammattikorkeakoulu & Tekijät

Julkaisija: Humanistinen ammattikorkeakoulu & Metropolia Ammattikorkeakoulu,
Kulttuurituotanto Ylempi AMK-tutkinto
Helsinki 2019

Toimitus: Pia Strandman & Pekka Vartiainen
Graafinen suunnittelu: Elina Kosunen / Valovirta Design
Taitto: Katja Mielonen
Kannen kuva: Pixabay

ISBN 978-952-328-156-1 (pdf)

www.humak.fi/julkaisut
www.metropolia.fi/julkaisut

Pia Strandman ja Pekka Vartiainen (toim.)

KUTU YAMK

Kulttuurituotannosta kirjoitettua
2019

Sisällysluettelo

- 4 **Esipuhe**
- 5 **Kulttuurituotanto myrskyn silmässä?**
Pia Strandman ja Pekka Vartiainen
- 9 **Tulevaisuuden tuottajat toimivat kulttuurin ja teknologian rajapinnassa**
Katri Halonen
- 12 **Artikkelit**
- 13 **Lastenkulttuurinäyttelyt – elämyksiä taidekasvatuksen kentällä**
Mirva Aalto
- 18 **Kertoisitko muille?**
Tiineliisa Granholm
- 19 **Chatboteista uutta otetta koulutustarjontaan**
Mirva Haltia-Holmberg
- 21 **Yleisö ohjelmistosuunnittelun asiantuntijana**
Sara Hirn
- 22 **Orkesteritoimintaa yli kunta- ja toimialarajojen**
Heidi Ketola
- 23 **Kurkistus tulevaisuuden maaseutumaisiin kulttuurikuntiin**
Joni Kinnunen
- 28 **Digitaalisuus kulttuurialalla – välineitä vai ratkaisuja?**
Sini Kjelin
- 29 **Museot avautuvat aisteille aktivoinnin avuin**
Amanda Kääriäinen

- 36 **Eläytyminen sallittu – teatterietiketti kutsuu teatteriin**
Anna Martikainen
- 41 ”Uskallusta, ymmärrystä, asenteita”.
Kotikansainvälisyys taiteen perusopetuksen taide- ja tanssikasvatuksessa
Mia Nirhamo
- 44 **Katse osallisuuden horisontissa – museonäyttelystä lähiön kehittämiseen**
Aino Osola
- 51 **Kulttuuridemokratiaa etsimässä - Näkövammaisen kulttuurinkuluttaja ja hänen unelmansa**
Tanja Rantalainen
- 55 **Lisää kaupunkikulttuuria kaupunkitilan käyttöä mittaamalla**
Siiri Viinikainen
- 56 **Tulevaisuus lähtökohdaksi kulttuurialan organisaatioiden strategioihin**
Heidi Yli-Yrjänäinen
- 57 **Kirjoittajat**

Esipuhe

Kulttuurituotanto myrskyn silmässä?

Pia Strandman ja Pekka Vartiainen

On väitetty, että hirmumyrskyn silmässä vallitsee tynni rauha ja koko maisema on kuin pysähtyneessä tilassa. Mutta samaan aikaan sen reunoja runtelevat tuulet, salammat, ukkospuuskat ja ylhäältä uhkaavina laskeutuvat pilvimassat.

Sää-metaforan käyttö puhuttaessa kulttuurituotannon tai -alan nykytilasta on klisee, mutta voisi hyvin kuvata sitä yhteiskunnallista tilaa, jossa kulttuurin tekijät tänään työtään tekevät. Poliittisen vastakkainasettelun, kansallisen kiihkomielen ja dramaattisesti muuttuvien toimintaympäristöjen puhaltaessa ja kohotessa myrskylukemiin halu ja tarve etsiä ja eristäytyä jonnekin tyveneeseen korostuu.

Saksalainen, Heilbronnin yliopiston taiteen tuotannon professori Raphaela Henze kirjoitti jokin aika sitten kulttuurituotannon alan tulevaisuudennäkymistä kieli keskellä suuta, pessimismiin kallistuen, mutta optimismiin pyrkien. Kovin suurta arvoa hän ei näe nykytilanteessa, jossa alalle koulutettavat opetetaan kyllä reagoimaan nykypäivän moninaisiin haasteisiin luovuuteen ja ratkaisukeskeisyyteen panostaen, mutta jätetään vähemmälle huomiolle kulttuurialan laajemmat yhteiskunnalliset ulottuvuudet, jopa sen mahdollisuus poliittisen muutoksen tekijänä.

Koulutuksen tai jonkin muun tuloksena taiteen ja kulttuurin tuotannosta on kehittynyt ala, joka reagoi seuraamuksiin mutta ei uskalla tai halua tai osaa tarttua kehityksen syihin. Näkyvimmin tämä näkyy siinä, millä innolla kulttuurialalle on kehitetty aiempaa tehokkaampia ja toimivimpia organisaatiomalleja ja haettu tarttumapintaa talouden ja taiteen välille. Henzen mielestä myös tässä Eurooppa on seurannut Yhdysvaltoja: taloudellinen ja toiminnallinen tehokkuus assimiloituu tapaan helliä laajan yleisön makunystyröitä.

Henze kaipaakin kulttuurituotannon alalle perusteellista koulutuksellista ja toiminnallista remonttia. Laaja, syvälinen tieto vaihtehtoisista toimintamalleista ja taiteen sekä kulttuurin asemasta

yhteiskunnassa sekä oman aseman ymmärtäminen ja vastuun kantaminen ovat ne tekijät, joista Henzen mukaan löytyy tulevaisuuden kulttuurituottajan ammatillinen ylpeys.

Henze nostaa artikkelissaan esille kolme konkreettista näkökohtaa. Kansainvälistyminen on näistä yksi. ”On aika ottaa kansainvälistyminen tosissaan”, Henze vaatii ja korostaa siirtymistä Eurooppa-keskeisestä ajattelumallista globaalille tasolle. Kansainvälistyminen on muutakin kuin vieraalla kielellä (yleensä englannilla) toimimista. Kysymys on ennen kaikkea sen kaltaisten toimintaa ohjaavien ajattelumallien analysoinnista ja purkamisesta, joiden juuret ovat länsimaisessa, usein maskuliinisessa ideologiassa. Kun eurosentrinen näkökulma on edelleen vallitseva niin koulutuksessa kuin työelämän käytännöissä, inter- ja transkulttuuristen mahdollisuuksien kirjolle on yhä suurempi tilaus.

Alan toimijoilla on syytä olla herkkyyttä aistia ja toimia proaktiivisesti. Myös uusi medialukutaito liittyy Henzen mukaan tähän. Sosiaalisen median hyödyntäminen on muutakin kuin markkinointiin tai rahoitukseen kytkeytyviä toimenpiteitä. Digitalisaatio ylipäätään on keskeinen osa yhteiskuntien demokratisaatioprosessia, niin ikään erottamaton osa nykypäivän koulutusta.

Kolmanneksi Henze perään kuuluttaa kulttuurituottajalle (ja näitä kouluttaville) poliittista vastuunkantoa. ”Taiteen tuottajalla ei ole varaa olla kiinnostumatta politiikasta”, Henze kirjoittaa. Kun kulttuuriamme uhkaavat sen perimmäisten demokraattisten arvojen kyseenalaistaminen, tai kun kulttuuriperintöömme kuuluvaa esineistöä tuhotaan joko tietoisesti tai välinpitämättömyydestä silmiemme edessä, kulttuurituottajan on noustava barrikadeille. Mutta ehkä toiset ajat ovat tuloillaan. Henze viittaa tässä yhteydessä aiempaan tutkimukseensa (2016), jossa 300 taiteen tuottajaa 46 maasta oli sitä mieltä, että tuottajakoulutukseen on ”innovaatiotoiminnan” ja ”rahoitushakemuksen kirjoittamisen” rinnalle saatava yhtä lailla myös kulttuurista identiteettiä, maahanmuuttoa, taiteilijan asemaa ja kulttuuriperinnön vaalimista käsittelevää opetusta.

Kulttuurituotanto on lähtökohtaisesti poikkitieteellinen akateeminen oppiaine. Henze korostaa sen välttämätöntä yhteyttä muihin tiedealoihin, kuten yhteiskuntatieteisiin tai kulttuurintutkimukseen. Siksi alan laajan ja syvemmän kehittämisen näkökulmasta on välttämätöntä verkostoitua ja löytää tapoja jakaa tietoa ja oppia yhdessä kansallisilla ja kansainvälisillä kentillä operoivien toimijoiden (tutkijat, työelämän edustajat, opiskelijat) kanssa.

Kyseessä on, Henze toteaa, ei sen enempää, eikä vähempää, kuin paradigman muutos. Ajattelutavan tai oppirakennelman lähtökohdaksi on otettava niiden taitojen tiedollinen ja taidollinen omaksumista, jotka ovat tuottajalle välttämättömiä. Jatkuvässä muutoksesta olevien yhteiskuntien ja eri intressi- ja sosiaaliryhmien välisen vuoro vaikutuksen vahvistamiseksi tarvitaan kulttuurimentoreita. Ylhäältä alaspäin kuuluva huuto ”Kulttuuria kaikille” on korvattava kehotuksella: ”Kulttuuria yhdessä kaikkien kanssa”.

Kun katsoo suomalaista kulttuurituotannon kenttää niin koulutuksen, toimijoiden kuin hankemaaailman näkökulmasta, voimme nykytellä hyväksyvästi päätämme. Toisin kuin ehkä Saksassa, Suomessa on vahva virallinen eetos yhteisölliseen, yhteistuotannolliseen ja yhteistoiminnalliseen kulttuurityöhön. Kulttuuria tehdään yhdessä ja pyritään saamaan mahdollisimman moni mukaan tekemiseen ja kulttuurin sekä taiteen kokemiseen. Tahtotila on vahva aina ylempiä päätöksentekijöitä myöten. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiassa vuoteen 2025 osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin on taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta edistävä kärkihanke, jossa ”kaikkien osallistumismahdollisuuksia kulttuuriin lisätään”, ”valmistellaan linjaukset kulttuurisen moninaisuuden huomioimisesta kulttuuripolitiikassa” ja edistetään ”tiedon ja kulttuurin saatavuutta” sekä tuetaan ”kansalaisyhteiskuntaa ja yhteiskunnan demokraattista kehitystä”.

Myös kulttuurialalla olemme hyvässä tarkkailuasemissa, mitä tulee ympärillämme pyöriviin muutosten tuuliin. Kouluttajina teemme oman osamme antaaksemme toimivia työvälineitä kulttuurialalla työskenteleville tuottajille. Mutta samaan aikaan on syytä olla vaipumatta itsettyytyväisyyden hiljaiseen myhäilyyn tai viihtyä liian pitkään myrskysilmässä. Jos kriittisen ajattelun harjoittaminen kohdistuen niin yhteiskunnalliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen keskusteluun kuin omaankin toimintaan otetaan Henzen kaavaileman ”uuden paradigman” lähtökohdaksi, missä määrin meistä itsekukin on onnistunut siinä?

Niin kouluttajat kuin koulutukseen osallistuvat ovat näin paljon vartijoina. Alaa kehitetään ja ala kehittyy yhdessä ympäröivän yhteiskunnan kanssa, eikä yhtä ole ilman toista. Kulttuurin tuotannollista kehittämistyötä pohjustetaan ja toteutetaan eettisesti vahvalla sykkeellä, mistä kertovat tässä julkaistut artikkelit ja kehittämistöiden esittelyt. Samalla niistä ovat löydettävissä ne muutoksen tekijät ja alan käytäntöihin sisältyvät mahdollisuudet, joista

kulttuurin kenttä on tänään tehty.

Omassa puheenvuorossaan Katri Halonen tiivistää kulttuuri- ja taidekentän toimijoiden keskeisiksi taidoiksi laaja-alaisen empatian sekä luovuuden. Teokseen kootut artikkelit peilaavat kyseisten taitojen ilmenemistä 2018-19 kulttuurituotannon ylempää tutkintoa opiskelleiden tutkimuksellisissa kehittämistöissä. Uskon ja luottamuksen verkostojen voimaan ja osallistavaan työtapaan voi liittää vahvaan tasa-arvoa ja demokratiaa korostavaan kulttuuripoliittiseen eetokseen, koskipa se mitä asiakasryhmää hyvänsä. Lähtökohtana on asiakkaan muutos objektista subjektiksi. Kehittämistyö ponnistaa silloin moninaisuuden ja käsitteellisen saavutettavuuden syvällisestä ymmärryksestä.

Tiukentunut kilpailu- ja rahoitustilanne arjen työssä on monessa tutkimuksellisessa kehittämistyössä ollut liikkeelle sysäävä voima. Ratkaisuiksi on löytynyt uudenlaisia tai uudistettuja osallistavia työtapoja ja toimintamalleja, kokeilukulttuuria, verkostojen voimaa, palvelujen tuotteistamista, toimintastrategian terävöittämistä. Toiminnan ponttimena ovat entistä paremmin toimivat prosessit ja sitä kautta parantunut työyhteisöjen ja entistä monipuolisempien asiakasryhmien hyvinvointi.

HENZE, RAPHAELA: "New understanding of the roles of arts manager's. It's time to say goodbye." <https://www.artsmanagement.net/Articles/New-understanding-of-the-roles-of-arts-managers-It-s-time-to-say-goodbye,3953>. Luettu 24.4.2019.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.

Tulevaisuuden tuottajat toimivat kulttuurin ja teknologian rajapinnassa

Katri Halonen

Kulttuurituottaja on liukumassa vähän huomaamattakin yhdeksi uusien teknologioiden käyttämisen edelläkävijäksi – tai torppaajaksi. Uudet teknologiat nostavat monenlaisia tunteita hurmuksesta inhoon ja pelkoon. Metropolian ja Humakin yhteistyö ulottuu yhteisen tutkinnon ohella yhteiseen teknologiatrendien tarkasteluun Creathon-hankkeessa (Hero 2019).

Kulttuurituottaja YAMK-opiskelijat osallistuivat Creathon-teemojen äärellä pidettyyn teknologiapainotteiseen tulevaisuuspajaan syksyllä 2018. Päämääränämme oli pohtia, kuinka taide- ja kulttuurialoille syntyy teknologisen kehityksen myötä yhä kiihtyvällä vauhdilla uusia tapoja luovan työn tekemiseen ja yleisölle välittämiseen, työkaluihin, ansaintamalleihin, sisältöihin, organisointiin ja kuluttamiseen. Työpajan aikana kävi selväksi, että kulttuurituotannon yamk-opiskelijat suhtautuvat teknologiaan villinkin innostuneesti ja luovasti. Uuden teknologian käyttöönottamisen suurin haaste tuntuikin olevan luovien ideoiden sijasta epä tietoisuus visioi-

den toteuttamisen hintalapusta.

Teknologia avaa kulttuurituotannon tulevaisuudelle jännittäviä mahdollisuuksia. Niiden avaamiseen Creathon toi työpajaan opettajakaveriekseni lisävoimiksi tekoälyn, XR:n ja monipuolisesti teknologia-liiketoiminnan osaamisen (IoT, Big Data, pilvipalvelujen teknologiat jne.) sekä viennin parissa työskenteleviä asiantuntijoita. Teknologiapainotteisten puheenvuorojen jälkeen kiinnitin keskustelua kulttuurialan ja kaiken muutoksen keskellä olevan ihmisen näkökulmiin hyödyntäen Sitran Megatrendejä ja kuluttajakäyttäytymisen trendejä (mm Sitra 2017, Hiltunen 2017, Varamäki 2019).

Yhteisen päivämme keskeisintä antia oli kuitenkin työpajaosio, jonka aikana sijoitettiin eri teknologioita kulttuurituotannon kentälle työvälineiksi ja elämysten rikastuttajaksi. Mitä yhdistelmästä sitten syntyi? Miltä kulttuurituottajan tekemä, uusia teknologioita vahvasti etenkin elämyksiin integroiva tulevaisuus näyttää?

Elämys- ja kokemusnäkökulmien rinnalle nousee yhä useammin taiteen ja kulttuurin merkitys kokonaisvaltaisen hyvän elämän rakentamisen, syrjäytymisen ehkäisemisen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja asiakastyön tekemisen osana.

Teknologia rikastuttaa kulttuurielämystä

Teknologia linkittyy usein Z-sukupolven ja millenniaalien maailmaksi. Diginatiivit sukupolvet ovat syntyneet älylaite kädessään. Mielikuva heistä on teknologiakeskeinen, toisin kuin mielikuvat heidän vanhemmistaan, joiden koetaan ponnistelevan uusien ohjelmien käyttöönottamisen ja älylaitteiden toimintalogiikan ymmärtämisen kanssa. Etenkin teknologian osalta sukupolvikuilu vaikuttaa toisinaan ylitsepääsemättömänkin suurelta. Teknologia nähtiin työpajassa myös ikäihmisten elämysmaailman rikastuttajana. Yksi työryhmistä kehitti idean VIRVELI-palvelusta, jonka ytimessä on VR-lasien avulla konsertin, seniorikotia edeltäneen asunnon kotikadun tai muun merkityksellisen paikan tuominen seniorin luokse. Palvelu mahdollistaisi osallisuuden silloin kuin fyysinen liikkuminen paikan päälle on vaikeaa tai mahdotonta. Tuottajan rooli nähtiin konsertti- ja muun materiaalin oikeuksien hankkijan, palvelusisällön rakentamisen sekä levittämisen alueella.

Tapahtumien ja palveluiden immersivisyys tuntuu noussevan vahvasti esille kulttuurituottajien ajatuksissa. Työpajassa immersivisyys määrittäytyi kulttuurituottajien suussa moniaistiseksi, usein osallistavaa kulttuuritoimintaa sisältäväksi esitystapahtumaksi tai XR-tuotteeksi, jossa osallistuja ”upotetaan” esityksen maailmaan.

Yhä useampi hyppää pois oravanpyörästä vapaaehtoisesti tai YT-aaltojen saattamana ja hakee elämäänsä uudenlaista rauhaa elämän hidastamisesta (Hiltunen 2017, 142). Kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutukset ovat samaan aikaan kokeneet vahvaa nousua mm. Taikusydän-verkoston (<https://taikusydän.turkuamk.fi/>) pitkäjänteisen työn myötä.

Teknologia-hypen ohella nostettiin vahvasti esille myös leppoistaminen. Voiko kulttuuri tukea harmonian tavoittelua esimerkiksi kulttuurisen luontopolun muodossa? Luontoon rakennetun näyttelytilan kokemusta voi rikastaa XR-teknologioilla, mutta ytimessä säilyy silti luonnon oma rauha ja harmonisuus. Tuottajan rooli nähtiin yhteistyön rakentajana, tuotteistajana ja toiminnan ylläpitäjänä.

Nämä ovat sinänsä taitteen ja kulttuurin tuotannon toiminnan kannalta perinteisiä tehtäviä, joihin uudet teknologiat avaavat uusia mahdollisuuksia ja yhä monipuolisemman keinovalikon.

Kulttuuria kaikille – jopa koirille

Suomessa on lemmikkeinä yhteensä yli miljoona kissaa ja koiraa. Koira on suosituin kotieläin; pelkästään kotimainen koirabisnes on vuosittain kooltaan noin puoli miljardia euroa vuosittain (Haapavaara 2015). Nykyään koirat ja kissat ovat perheenjäseniä, joille hankitaan hieronta-, trimmaus- ja kauneuspalveluita, erilaisia kursseja omistajan kanssa sekä päiväkoteja. Hiltunen kutsuu tätä trendiä lemmiköitymiseksi. (Hiltunen 2017, 83-84.) Vaikka kulttuurituottajien fokus on ollut selkeästi ihmisissä, myös lemmiköityminen innosti yhtä työryhmistä ideointiin. Työryhmän jäseniin kuului myös toimistokoira Betty.

Koiraihmiset muodostavat oman heimonsa, joita yhdistää rakkaus koiriin, mutta myös halu käydä puistoissa koiran kanssa ja usein myös tavata muita koiraihmiisiä. Kaupungeissa kaikilla ei ole kuitenkaan omaa koiraa ja silloin kun on ikävä nelijalkaisen kaverin läheisyyteen tuntuu, kulttuurituottajat ideoivat ratkaisuksi ad-hoc -treffejä välittävän mobiilipalvelun. Tämän avulla alueen koiraystävät voivat sopia treffejä ja koirattomat saavat yhteyden koiriin ja etenkin heidän isäntiinsä ja emäntiinsä treffien sopimiseksi.

Perinteisesti suomalainen lainsäädäntö on suhtautunut lemmikkieläinten liikkumiseen nuivasti: lemmikit on koettu jonkinlaisena terveysuhkana muille ihmisille. Tilanne on ollut Keski- ja Etelä-Euroopassa selkeästi koiramyönteisempi (Hiltunen 2017, 85). Tämän päivän Suomessa on selkeitä merkkejä siitä, että koiriin liittyvä sääntely on muuttumassa. Esimerkiksi vuoden 1980 alulla voimaan tullutta koiraveroa keränneistä kaupungeista viimeisetkin luopuivat verosta vuonna 2017. Osa kahviloista toivottaa myös koirat tervetulleiksi. Kulttuurikentällä etenkin kirjastot ovat avanneet oviaan lukukoirille, -marsuille ja -hevosille, ne kuuntelevat lasten lukuharjoituksia vastaan panematta.

Kulttuurialalle tämä tarjoittaa hyvin monipuolista palvelumuotoilua, jossa niin koiranomistajat kuin muukin yleisö saa osansa kulttuuripalveluista.

Kulttuurituottaja kehityksen keskiössä - tai tulppana

Creathonin käytännöllisenä tavoitteena on kehittää ja pilotoida lumipalloeffectillä toimiva ja koulutukseen vaikiintuva ICT-alan ja luovan alan opinnollistettu ja verkottunut yhteiskehittämisen

Kulttuurituottajan ammattikuvan näkökulmasta sanoitettuna teknologia toimii immersivisen tapahtumatuotannon ja XR-teknologioiden avulla yleisöosallisuuden ja -työn välineenä.

toimintamalli. Koulutusta ei kehitetä kuitenkaan itsensä vuoksi: on olennaista löytää keinoja sysätä opiskelijoiden ajattelua myös teknologian mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Teknologioita pitää tuntea, jotta mielikuvitus ja luovuus työskentelevät alitajunnassa ja aktiivisestikin uusien mahdollisuuksien suuntaan. Osa kulttuurituottajien ammattikunnasta saattaa profiloitua teknologiaintensiiviseen luovaan työhön: etsiä ratkaisuja ja myös tuoda teknologiakehittäjille haasteita ja ajatuksia uusista tarpeista. Samalla he sanoittanevat teknologia-kentän mahdollisuuksia taiteilijayhteisöille ja pyrkivät tuomaan yhteen paikoin varsin erilaisissa diskursseissa toimiva ammattialoja. Edessä on innostavien mahdollisuuksien maailma, jossa kulttuurituottaja voi olla siltojen rakentaja ja etsiä uusia sävyjä kulttuurin tarjontaan, kanaviin ja kokemuksellisuuteen.

Luotsasin 2010-luvun alussa laajaa kulttuurituotannon tulevaisuuksien skenaarointia tehnyttä Tuottaja2020 -hanketta (Halonen 2011). Jo tuolloin teknologia olivat vahvasti esillä osana tulevaisuusajattelua ja kulttuurituottajan työn ennakoitua muutosta. Nyt taaksepäin katsottuna näyttää siltä, että teknologiat ovat tulleet kuluttajien saataville paljon nopeammin ja helppokäyttöisempänä kuin olimme ennakoineet. Teknologinen kehitys on ollut huimaa ja kulttuurituottajille teknologinen ymmärrys on yhä olennaisempi osa arkea sekä tuotantoprojektien organisoimisessa että immerssiivisten tuotteiden ja palveluiden muotoilussa.

Tuottaja matkalla uusiin ammattinimikkeisiin?

Selkeästi koko kulttuurituottajien yamk-ryhmällä oli vahvana lähtökohtana se, että teknologian tulee palvella ihmisten (ja koirien) hyvinvointia. Teknologisia mahdollisuuksia pohdittiin vasta sen jälkeen, kun oli löydetty kehitystä kaipaava kohta. Muutoksessa ei ole kuitenkaan kyse ainoastaan tuottajan välineiden muuntumista, vaan yhä vahvemmin työn perustan vahvistamisesta. Tuottajan välineenä on tehokas projektihallinto, mutta sen perusta nojaa ihmisten käyttäytymisen, unelmien ja elämysten nälän tuntemiseen ja siihen vastaamiseen kulttuurin ja taiteen keinoin.

Kulttuuri- ja taidekentän toimijoiden keskeisiin taitoihin kuuluu empatia, jossa ymmärretään niin taiteilijan ambitiota kuin yleisönkin odotuksia.

Ymmärrys rakentuu yleisötutkimuksen ja myös myötäelämiseen ja kuvittelukykyyn pohjautuvan empatian pohjalle. Toinen keskeinen ominaisuus on luovuus. Luovien alojen luovuus ei rajoitu pelkkään sisältöjen luovuuteen. Kulttuurituottajan ammatissa luovuus näyttäytyy esimerkiksi kyynä tehdä ketteriä ratkaisuvaihtoehtoja ongelmiin tai löytää uusia kumppaneita ja toiminta- ja esitysympäristöjä tuotannoille. Ja varmasti tulevaisuuden keskeinen alue on myös luovuus ja visiointi uusien teknologioiden hyödyntämiseksi.

Kulttuurituottajan toiminnan ytimessä on yksilö. Henkilö, jolle kulttuuria halutaan tuoda koettavaksi ja eletäväksi. Myös työvälineistö – projektitoiminta – on vahvasti luovan alan ammattilaisten intressien yhteen tuomista ja soveltamista. Tuottajan osaamisen ytimessä on kyky kohdata yksilöitä. Varamäki (2019, 146) luettelee tulevaisuuden ammateiksi mm. empatiacoach, eri näkemysten rakentavaan keskusteluun keskittyvä konfliktioija ja asiakkaan kokemuksen käsittelyyn perehtynyt asiakashurmaaja. Näissäkin mahdollisissa tulevaisuuden ammateissa kulttuurituotannon näkökulmat avaavat kiinnostavia toimintamahdollisuuksia.

HAAPAVAARA, HEIKKI 2015. Koirien kilpavarustelu on miljoonabisnes. Kauppalehti Optio, 5.4.2015

HALONEN, KATRI 2011. Kulttuuri katalysoi. Megatrendien tähtäminen kulttuurituotannon kentälle. Metropolia Ammattikorkeakoulu,

Kulttuuri ja luova ala. Tuottaja 2020 hanke. Ladattavissa osoitteessa: http://tuottaja2020.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/2_Kulttuuri_katalysoi_Halonen_WEB.pdf

HERO, LAURA-MAIJA (toim.) 2019. Käsikirja teknologian ja kulttuurin rajapintatoiminnan fasilitointiin. Creathon-hanke: Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja, OIVA 3

HILTUNEN, ELINA 2017. Mitä tulevaisuuden asiakas haluaa – trendit ja ilmiöt. Helsinki: Docendo.

Sitra Megatrendit 2017. Megatrendit: pohjoinen päivitys. Ladattavissa osoitteessa: <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/#megatrendit-2017>

VARAMÄKI, AKU 2019. Future proof. Tulevaisuuden työkirja. Helsinki: Docendo

**Lemmiköityminen
haastaa vahvasti
kulttuurin
tuotannon kenttää,
sillä yhä useampi
koiranomistaja haluaa
jakaa elämyksiään
koiran kanssa -
perheenjäsen halutaan
mukaan kokemaan ja
saamaan elämyksiä.**

Artikkelit

Lastenkulttuurinäyttelyt – elämyksiä taidekasvatuksen kentällä

Mirva Aalto

Uskon, että tieto ei opeta ihmisiä tänä päivänä. Tietoa on niin paljon, että siitä ei opi varsinaisesti. Se mistä ihminen oppii, on tunnekokemus ja elämys. Se mikä koskettaa, on koettu tunne, henkilökohtaisuus, elämys. Siitä voi oppia. (Katri Kirkkopelto 2018.)

Kirjailija, kuvittaja Katri Kirkkopellon sanat jäivät mieleeni, kun keskustelin hänen kanssaan lapsille suunnattujen näyttelyiden merkityksestä ja elämyksellisyydestä. Olimme juuri ripustamassa Kirkkopellon PIKI-kuvakirjaan perustuvaa, kiusaamista ja hyvää kaveruutta käsittelevää näyttelyä Lastenkulttuurikeskus Pessiin.

Lastenkulttuurikeskus Pessi Vantaalla on yksi Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton 30 ammattimaisesti toimivasta lasten- ja nuortenlastenkulttuurikeskuksesta. Liiton toimintamuotoihin kuuluvat lastenkulttuurin asiantuntijapalvelut sekä lastenkulttuuripalvelut, joita ovat keskusten lapsille ja nuorille tuottamat näyttelyt, tapahtumat, työpajat, esitykset ja julkaisut. Lastenkulttuurin asiantuntijapalveluita ovat muun muassa kehittämistyö, kulttuurikasvatussuunnitelmat, seminaarit ja verkostoituminen.

Liiton lastenkulttuuripalveluihin kuuluvat näyttelyt ovat elämyksellisiä oppimisympäristöjä taidekasvatuksen kentällä. Ne ovat aivan omanlaisiaan näyttelyitä, joille ei varsinaisesti ole yleispätevää nimeä. Lastenkulttuurinäyttelyiksi kutsun alle 18-vuotiaille ja perheille suunnattuja taide- ja kulttuurinäyttelyitä. Niitä yhdistävät näytte-

lysuunnittelussa tai kuratoinnissa huomioitu lapsilähtöisyys, aiheen ja teemojen sopivuus lapsille ja usein myös toiminnallisuus, moniaistisuus, osallisuus, elämyksellisyys sekä vahva pedagoginen ote. Lastenkulttuurinäyttelyt ovat oma konseptinsa, jollaista ei löydy aivan samanlaisena muualta kuin lastenkulttuuritoimijoiden parista.

Sisällöiltään lastenkulttuurinäyttelyt ovat keskenään hyvin erilaisia kokonaisuuksia: taideteoksista koostuvia perinteisiä gallerianäyttelyitä, lavastettuja installaatiomaisia elämystilajoja tai tietopohjaisia ilmiötä visuaalisin keinoin esitteleviä esilepanoja. Lastenkulttuurinäyttelyt ovat usein näyttelystä ja siihen liittyvästä oheisohjelmistosta koostuvia näyttelytoiminnan kokonaisuuksia, kuten kuviossa 1 näkyy.

Oheisohjelmaan liittyy usein opastettuja kierroksia ja näyttelyn teemoihin liittyviä työpajoja, jotka antavat lapsille ja nuorille mahdollisuuden omakohtaiseen kokemukseen

esimerkiksi kuvataiteen tai draaman keinoin. Näyttelyiden oheisohjelmaan kuuluu vaihtelevasti myös esityksiä, luentoja, taiteilija-tapaamisia, koulutusta kasvattajille, kursseja sekä perhetapahtumia.

Enemmän kävijöitä kuin Helsingin taidemuseossa

Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton jäsenkeskusten tuottamien kaikkien palveluiden piirissä oli

**”Se mikä koskettaa,
on koettu tunne,
henkilökohtaisuus,
elämys. Siitä
voi oppia.”
(Kirkkopelto 2018)**

Kuvio 1 Näyttelytoiminta = Lastenkulttuurinäyttely + oheisohjelma

vuoden 2018 raportin mukaan yli miljoona asiakasta. Näyttelytoiminnan parissa näyttelyissä ja opastuksissa kokonaiskävijämäärä oli lähemmäs 200 000. Samansuuntaiset kävijäluvut olivat vuonna 2018 suurilla museoilla, mikä selviää Museovieraston kokoamasta museotilastosta: Helsingin taidemuseossa (HAM) kävijöitä oli noin 170 000, Luonnontieteellisessä museossa 164 000 ja Kansallismuseossa lähemmäs 225 000.

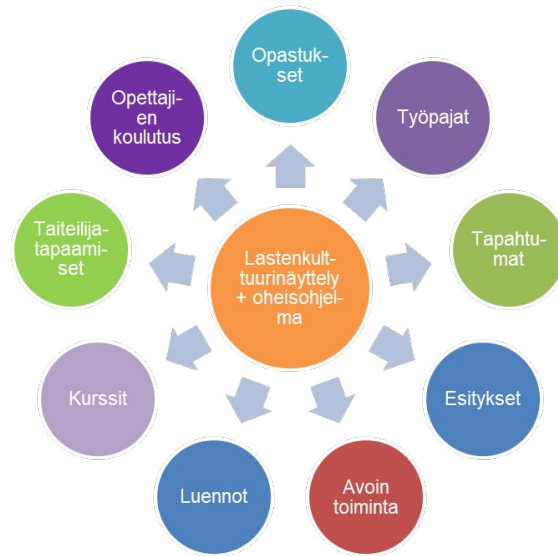
Lastenkulttuurinäyttelyiden kävijämäärät valtakunnallisella tasolla ovat korkeita ja näyttelyille on kysyntää eri puolilla maata. Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton jäsenkeskukset vuokraavat valmiita näyttelyitä omiin tiloihin tai tuottavat itse tai yhteistyökumppaneiden kanssa uusia näyttelyitä omaan käyttöön ja kiertonäyttelyiksi. Tällä hetkellä liiton jäsenistä 15 keskusta tuottaa itse näyttelyitä. Lapsille ja nuorille suunnattuja näyttelyitä tuotetaan Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton jäsenkeskusten lisäksi museoissa ja erilaisissa kokoonpanoissa sekä taiteellisissa työryhmissä eri puolilla Suomea. Vain pieni osa tuotetuista näyttelyistä on kiertäviä näyttelyitä. Lastenkulttuurinäyttelyitä ottavat vuokralle edellä mainittujen toimijoiden lisäksi myös muun muassa kulttuurikeskukset, kirjastot, festivaalit ja tapahtumat.

Kiertonäyttelyn tuotanto-opas on työkalu ja kehittämisen väline

Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton näyttelytyöryhmässä on puhuttu useiden vuosien ajan tarpeesta kehittää näyttelytoimintaa. Työryhmässä on keskusteltu toiveista yhtenäistää käytänteitä ja lisätä yhteistyötä verkoston sisällä, jotta näyttelyiden tuottaminen ja vuokraaminen olisi helpompaa. Käytännöt ovat olleet vaihtelevia ja yhteiset suuntaviivat ovat puuttuneet. Näihin toiveisiin ja haasteisiin etsin ratkaisuja kulttuurituottaja YAMK-kehittämistyössäni. Tutkimustani tuki yli kymmenen vuoden työkokemukseni näyttelytoiminnasta Vantaan lastenkulttuurikeskuksessa.

Keväällä 2018 käynnistyneen kehittämistyöni alkuvaiheessa näyttelytyöryhmässä puhuttiin yhteisestä oppaasta tai mallista, joka antaisi suuntaviivat kiertonäyttelyiden tuottamiseen liiton jäsenkeskusten välillä sekä verkoston ulkopuolella. Tein kehittämistyön alussa laajan alkuselvityksen kyselyn ja ryhmätyöskentelyn avulla. Tuloksista selvisi, että näyttelytoiminnan haasteina ovat yhteisten toimintamallien puuttumisen lisäksi näyt-

Lastenkulttuurinäyttelyt ovat oma konseptinsa, jollaista ei löydy aivan samanlaisena muualta kuin lastenkulttuuritoimijoiden parista.

Kiertonäyttelyn tuotantomallin vaiheet 1–6

telyiden lyhyt elinkaari, liian pienet resurssit ja kiertueiden laatimisen vaikeus.

Yhteisen tuotantomallin tarpeellisuus vahvistui tutkimuksen aineistosta, josta selvisi ongelma jo valmiina olevien näyttelyiden koordinoinnissa. Kierrätettävyyttä ei oltu otettu huomioon kaikissa näyttelytuotannoissa. Jäsenkeskusten heterogeenisyys eli toiveiden, tarpeiden, tilojen ja resurssien erilaisuus johti siihen, että useat tarjolla olevat hienot näyttelyt jäivät ilman kiertuetta. Ne eivät teknisen toteutuksen, aihepiirin tai kiertueiden laatimisen hankaluuden takia sopineet muille keskuksille. Näyttelyn soveltuvuus kiertonäyttelyksi oli otettava huomioon tuotannon alkumetreiltä lähtien ja tähän avuksi laadittiin kiertonäyttelyn tuotantomalli.

Kiertonäyttelyn tuotantomalli ja sen pohjalta laadittu tuotanto-opas tehtiin yhteistyössä liiton näyttelytyöryhmän kanssa, joten niissä on pyritty ottamaan huomioon mahdollisimman hyvin eri keskustusten näkökulmat. Kiertonäyttelyn tuotantomallin pohjana on Jan Verhaarin ja Iris Eshelin laatima Phase Model for Exhibitions -projektituotannon malli, jota sovelsin liiton näyttelytoimintaan sopivaksi. Kiertonäyttelyn tuotantomalli sisältää kuvion 2 mukaisesti näyttelyn valmistuksen vaiheet ideasta projektin päättämiseen: aloitus-, valmistelu-, kehittämis-, tuotanto-, näyttely avoinna - sekä pakkaus- ja jälkityövaiheet.

Jokainen vaihe sisältää listan toimenpiteistä ja tuloksen, joista siirrytään seuraavaan

vaiheeseen. Jokaisella vaiheella on eri tulos, joka on käytännön työssä hyödynnettävä näyttelytuotantoon oleellisesti kuuluva dokumentti tai tuotos. Tuotantomallin tuloksia ovat muun muassa markkinointiesite, pedagoginen opas, projektisuunnitelma ja mediatiedote. Esimerkiksi markkinointiesitettä käytetään kiertonäyttelystä tiedottamiseen mahdollisille näyttelyn vuokraajille. Pedagoginen opas sisältää syventävää tietoa näyttelyn teoksista, teemoista ja taiteilijoista, ohjeita näyttelyyn tutustumiseen sekä työpaja- ja tapahtumaideoita. Se on tarkoitettu näyttelyoppaille, opettajille, kasvattajille ja kaikille näyttelyvieraille käytettäväksi ennen näyttelykäyntiä ja sen jälkeen.

Kiertonäyttelyn tuotantomallin pohjalta työssäni laadittiin tuotanto-opas, joka tarjoaa käytännönläheisiä työkaluja tuottajille. Sen tarkoitus on kehittää kiertonäyttelytoimintaa kahdella eri tavalla: helpottaa näyttelyn vuokralle ottamista sekä kannustaa kiertonäyttelyiden tuottamiseen. Kiertonäyttelyn tuotanto-opas on saatavilla osoitteessa www.lastenkulttuuri.fi.

Kiertonäyttelyn tuotanto-opas on laadittu mahdollisimman käytännönläheiseksi työkaluksi, joka toimii muistilistan omaisena materiaalipaketina. Se sisältää kiertonäyttelyn tuotantomallin toimenpiteiden ja tuloksineen. Mukana on myös malleja pedagogisista oppaista ja markkinointiesitteistä. Oppaasta löytyy ohjeet kiertonäyttelyn vastaanottajalle sekä

**Kiertonäyttelyn
tuotanto-opas on
saatavilla osoitteessa
www.lastenkulttuuri.fi**

näyttelyn markkinointia ja tiedotusta helpottavia taulukoita. Taulukot sisältävät kaikki tarvittavat tiedot näyttelyn tila-, henkilöstö- ja resurssivaatimuksista ja niiden tarkoitus on tehdä tuottajien työtä helpommaksi tarjoamalla valmiit dokumenttipohjat, jotka täyttämällä säästetään sekä tuottajan että vuokraajan työaikaa ja vältetään virheitä sekä väärinkäsityksiä.

Näyttelyt saavutettavuuden ja kouluysteistyön näkökulmasta

Lastenkulttuuria ohjaavissa poliittisissa linjauksissa esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön taholla on nähtävissä kaksi olennaista painotusaluetta: saavutettavuus ja kouluysteistyö. Näyttelytoiminnassa molemmat painotukset ovat olennaisessa asemassa. Alueellinen tasa-arvo ja saavutettavuus ovat kiertonäyttelytoiminnan kehittämisen tärkeitä tavoitteita. Suomen lastenkulttuurikeskusten liitossa on jäseniä Lapista pääkaupunkiseudulle, ja kiertonäyttelyiden avulla voidaan viedä lastenkulttuuripalveluita kattavasti eri puolille maata. Kiertonäyttelyt palvelevat mainiosti myös haja-asutusalueilla sijaitsevia jäsenkeskuksia.

Kehittämistyön kyselyn tuloksista selvisi, että kouluryhmät ovat näyttelytoiminnan suurin kohderyhmä. Koulupäivän aikana käytettäviin kulttuuripalveluihin vaikuttavat kulttuurikasvatussuunnitelmat, jotka ovat osa perusopetuksen kunta-kohtaista opetussuunnitelmaa. Kulttuurikasvatussuunnitelma on suunnitelma siitä, miten kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatus toteutuu kunnassa tai alueella osana opetusta. Tällä hetkellä Suomen 114 kunnassa on kulttuuriopetussuunnitelma. Niiden sisällöissä on vaihtelevia kulttuuripalveluita, joihin myös jäsenkeskuksen näyttelytoiminta joissain tapauk-

sisä kuuluu. Koulupäivän aikana tehty vierailu lastenkulttuurinäyttelyyn antaa tasavertaisen mahdollisuuden lapsille ja nuorille saada tunnekokemuksia sekä elämyksiä ja niiden myötä oppia uutta taiteen ja kulttuurin avulla.

Kehittämisen seuraavat askeleet

Tulevaisuudessa näyttelytoiminnan kehittämisen seuraavat askeleet ovat näyttelyverkoston kehittäminen ja uusien yhteistyökumppanuuksien luominen. Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton vahvuuksia ovat toimivat lastenkulttuurikeskukset ja vahva asiantuntijuus taidekasvatuksessa sekä kouluysteistyössä. Liiton näyttelytoiminnan vahvuus taas on edellä mainittujen lisäksi toiminnallisten, elämyksellisten näyttelyiden tuottamisessa. Jatkossa on tarpeellista selvittää, millaista yhteistyötä Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto ja jäsenkeskukset voisivat tehdä esimerkiksi museoiden, taiteilijayhdistysten, opettajan- ja taidealan koulutuksen, kirjastojen, kirjakustantamoiden, Kuvittajat ry:n ja Lukukeskuksen kanssa. Näyttelyverkoston ja yhteistyökumppanuuksien kehittämisen avulla voidaan kasvattaa resursseja, joita ei muilla keinoin ole kenties mahdollista kasvattaa.

Näyttelytoiminnan kehittämistyö on prosessi, joka ei pääty kiertonäyttelyn tuotanto-oppaan valmistumiseen. Kehittäminen jatkuu tuotanto-oppaan käyttöönotolla ja siitä tiedottamisella. Jäsenkeskukset ja liiton ulkopuoliset toimijat voivat kehittää näyttelytoimintaansa tuotanto-oppaan avulla. Kehittämistyön kyselyssä selvästi suosituin näyttelyn laji tulevaisuuden tuotannoissa oli elämysnäyttelyt, joita kannatti 90 % vastaajista. Vaikuttaa siis siltä, että Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton jäsenistä valtaosa on samaa mieltä Katri

**Toivottavasti yhä useampi
kulttuuritoimija hyödyntää
lastenkulttuurinäyttelyiden
monipuolista konseptia
palveluissaan tarjoten
elämyksellisiä oppimis-
ympäristöjä monen ikäisille
lapsille ja nuorille
sekä perheille.**

Kirkkopellon kanssa elämyksellisyyden tehokkuudesta oppimisen työkaluna. Toivottavasti yhä useampi kulttuuritoimija hyödyntää lastenkulttuurinäyttelyiden monipuolista konseptia palveluissaan tarjoten elämyksellisiä oppimisympäristöjä monen ikäisille lapsille ja nuorille sekä perheille.

Annantalon vastaava tuottaja Pirjetta Mulari tiivistää näyttelytoiminnan merkityksen sanoihin, joiden innoittamana on hyvä jatkaa kehittämistä kohti tulevaisuuden tavoitteita.

Lastenkulttuurikeskusten näyttelytoiminnan merkitys meidän yhteiskunnassa on mielestäni järjettömän iso, koska se mahdollistaa lasten, nuorten ja perheiden sellaisia taidekosketuksia, jotka ovat ymmärrettäviä. [...] Yksi hienoimpia asioita näyttelyissä on mahdollisuus kokea niitä yhdessä, vaikka mummi lapsenlapsensa tai nuori isänsä kanssa. Harva asia voi muuttaa maailmaa niin paljon kuin taide. Näyttelytoiminnalla on arvo. (Pirjetta Mulari 2018.)

AALTO, MIRVA 2019. Kiertonäyttelyillä voimaa verkostoon – Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton näyttelytoiminnan kehittäminen.

Museotilastot. Tilastotaulukot. Käynnit museokohteittain 2018, alustavat tiedot 30.1.2019. Saatavuus: <https://www.museotilasto.fi/stattables> (luettu 22.3.2019).

VERHAAR, JAN, ESHEL, IRIS 2013. Project Management. A Professional Approach to Events. 3rd edition. The Netherlands: Eleven International Publishing.

Kertoisitko muille?

Tiinalliisa Granholm

Yleisöyön tärkeimpiä tavoitteita on kävijöiden määrän kasvattaminen tai kävijäpohjan laajentaminen. Lehdistö tiedotetta ja kutsua laatiessamme kerromme tapahtumasta juuri sen, mitä haluamme eteenpäin viestittää, yleensä faktoja laatusanoihin höystettynä. Siihen, mitä asiakkaamme tuttavillean kertoo, voimme vaikuttaa ainoastaan tarjoamalla kokemuksen, josta kannattaa kertoa eteenpäin.

Yksi opinnäytetyöni kävijäkyselyn kysymyksistä kuului: mistä kävijä oli saanut tietoa Hanasaaren ohjelmasta? Ensimmäistä kertaa Hanasaarella vierailleista kävijöistä kolmannes kertoi saaneensa tietoa ystäviltaan tai tuttaviltaan joko yhtenä tai ainoana tietolähteenä. Yhtä moni oli kuullut ohjelmasta radion, television, Facebookin tai sanomalehtiartikkelin perusteella. Puskaradio siis toimii yhtä tehokkaasti kuin tiedotusvälineet - ja paljon tehokkaammin kuin kaikki muut markkinointiviestinnän ponnistukset, joita organisaatiomme on tehnyt houkutelakseen asiakkaita paikalle. Edelleen melkein 90 % vastaajista aikoi suositella kohdetta tuttavillean.

Tämä antaa aihetta pohtia, miten voimme taata yleisöllemme sellaisen asiakaskokemuksen, joka kantaa hedelmää, antaa aihetta kertoa vierailusta ja suosittelemaan sitä tuttaville, ystäville. Mikä tekee näyttelyvierailusta kertomisen arvoisen? Mielenkiintoinen sisältö? Varmasti – mutta se yksin tuskin riittää.

Yksi yleisöyön tärkeimmistä tehtävistä on avata taiteen sisältöjä kohderyhmille ja siten syventää kokemusta. Menetelmiä on useita: opastuksista ja esitteistä osallistaviin työpajoihin, keskusteluihin ja kiinnostavaan oheisohjelmistoon. Substanssi on tärkeää, mutta asiakaskokemukseen vaikuttaa kuitenkin moni muukin asia. Miten löysin perille, jouduin-

ko jonottamaan pääsylippuani tai pinnistelemään saadakseni selkoa oppaan puheesta? Kohtasinko narikassa hymyn, sainko nauttia kahvin kanssa tuoretta pullaa?

Kulttuurilaitoksen yleisötyö ei ole pelkkää sisältöjen tuottamista, valistusta tai opastusta, vaan kokonaisvaltaisen kokemuksen tarjoamista. Se on palvelua, jonka tuottaminen edellyttää ammattitaitoa ja erityisosaamista koko kulttuurilaitoksen henkilökunnalta. Yleisöyön sisällyttäminen eri toimenkuvuihin moniammatillisessa organisaatiossa voi olla haasteellista; se edellyttää yhteisten tavoitteiden määrittelyä ja sisäistämistä, sisäistä viestintää, perehdytystä ja jatkuvaa yhteistyötä – ja siihen tulee suhtautua vakavasti. Sillä jos kahvi on kylmää, vessapaperi loppu ja opasteet vinossa, upeakin taidekokemus kääntyy helposti latteaksi. Eikä siitä kukaan kerro hyvää kavereilleen.

GRANHOLM, TIINALIISA 2019. Tervetuloa Kuvapuistoon! Hanasaaren kulttuurikeskuksen yleisöyön kehitysehdotuksia.

Chatboteista uutta otetta koulutustarjontaan

Mirva Haltia-Holmberg

Opinnäytetyössä Raipasta robottiin - Keskusteleva ohjelmisto ihmisen itseohjautuvuuden valmentajana, 70 hengen testiryhmä testasi ja arvioi erilaisia itseohjautuvuuden osa-alueita tukevia chatbotteja. Testi koostui viikon kestävästä sähköpostikurssista, jossa käsiteltiin päivittäin yhtä itseohjautuvuuden osa-aluetta, eli sisäistä motivaatiota sekä työssä innostumista ruokkivia aiheita ja harjoitteita.

Palautekyselyn pohjalta testaajat osoittivat erityistä kiinnostusta chatbotteihin nimenomaan perinteisen koulutuksen tukena. 85 % koki, että testissä käytetyn kaltaiset chatbotit olisivat kiinnostavia osana yrityksen tarjoaa koulutusta. Vastaajista 62 % osoitti myös kiinnostuksensa ostaa chatbotteja osaksi järjestämäänsä koulutusta. Vastaajilta kysyttiin lisäksi, olisivat he valmiita maksamaan henkilökohtaisesti saadakseen valmentajabotteja käyttöönsä. 31 % osoitti kiinnostusta tähän. Mutta miksi juuri chatbot tuntuu testaajista kiinnostavalta koulutuksen ohessa?

Botit sopivat perinteisen koulutuksen tukivälineiksi koska ne pystyvät vastaamaan nykypäivän oppimisen haasteisiin. Perinteisesti tapa on ollut opiskella koulun penkillä tutkinto ja siirtyä sen jälkeen työelämään. Nykyään työelämä ja työtehtävät muuttuvat niin nopealla tahdilla, että jatkuva opiskelu on astumassa osaksi arkea. Koska opiskelu tapahtuu osana muuttenkin kiireistä arkea, on tärkeää, että opiskelua tukevat välineet toimivat toisaalta opintoja aikatauluttavina ja toisaalta riittävän viihdyttävänä. Näin niiden pariin muistetaan ja jaksetaan pysähtyä. Chatboteissa yhdistyykin monta hyödyllistä ominaisuutta, jotka tukevat uudenlaista oppimista: vuorovaikutuksellisuus, säännöllisyys ja viihteellisyys.

Perinteinen oppimisympäristö on muuttumassa sekin jo

keskustelevampaan suuntaan. Opettajat eivät ole enää yksinäisiä ja autoritäärisiä luennoitsijoita, vaan keskustelun ja vertaisoppimisen valmentavia fasilitoijia. Hyvin koulutettu chatbot pystyy toimimaan väsymättömänä valmentajana, joka on läsnä juuri silloin, kun häntä tarvitsee, ja jonka kanssa eri aihealueita voi käydä läpi keskustellen ja kukin omassa tahdissaan,

Mitä kaoottisemmaksi informaation tulva ja arkemme käy, sitä enemmän kaipaamme tiettyjä rakenteita tärkeimpiin elämämme osa-alueisiin. Tehokkaan oppimisen ja oppien käytäntöön omaksumisen taustalla on monesti se, että oppimisesta tehdään rutiini. Oli kyse sitten viikottaisesta ratsastustunnista tai päätteen ääressä taukojumppaan hälyttävästä sovelluksesta, itselle tärkeän asian ääreen pysähtyminen edellyttää jonkinlaista muistutusta tai hälytystä. Chatbot soveltuu siksi hyvin myös tähän tarpeeseen, sillä se voi luvalla vähän patistella ja hätyyttää käyttäjänsä keskittymään olennaiseen.

Ihmisen keskittymiskyvyn takaamiseksi lähes kaiken kulutettavan sisällön kannattaa tänä päivänä olla viihteellistä. Se, mikä on viihteellistä ja miellyttävää kenellekin, vaihtelee yksilöittäin. Chatbot pystyy vastaamaan oppimisen viihteellistämiseen joskus jopa ihmistä paremmin: valmennusta voidaan käydä läpi kirjoittaen, puhuen, videoiden kautta tai vaikkapa nettitestein. Perinteisen verkkokurssin sijaan chatbotin avulla voidaan käydä tarvittavat aiheet läpi vuorovaikutuksellisesti, eikä vain passiivisesti kuluttaen tai mikä pahinta - kokonaan sivuuttaen.

Mitä vuorovaikutteisempaa oppiminen on, sitä todennäköisemmin sen parissa jatketaan. Testaajien käyttäytymisen

pohjalta oli selkeää, että kun keskustelu aloitettiin, se vietiin useimmin loppuun asti. Ja edelleen: mitä pidemmälle keskustelussa edettiin, sitä suuremmaksi myös sen hyödyt koettiin. Maailman hienoin oppi on hyödytön, jos kukaan ei vaivaudu sen äärelle. Siksi viihteellisyydellä on merkittävä rooli myös oppimisessa.

Perinteisessä yrityksen tarjoamassa koulutuksessa, kuten esimiesvalmennuksessa, opintokokonaisuudet koostuvat useammasta moduulista. Monesti opintokokonaisuuksia ennen tai niiden välissä osallistujia pyritään aktivoimaan ennakoitehtävillä tai jonkinlaisilla kotiläksyillä. Nämä tehtävät ovat usein kirjoitustehtäviä, joiden tekemistä tai tekemättä jättämistä ei seurata. Koulutuksen oppien vieminen arkeen jää osallistujan omille harteille - tai koulutuskansioon. Mikäli perinteisen kirjoitustehtävien sijaan koulutusten väliin voitaisiin tuoda osallistujia henkilökohtaisesti valmentavat chatbotit, opittujen asioiden omaksuminen ja niiden pariin palaaminen voi nousta aivan toiselle tasolle.

Yleisö ohjelmistosuunnittelun asiantuntijana

Sara Hirn

Yleisö on moninainen ja arvaamaton. Tähän päädyin opin- näytetyössäni, jonka tavoitteena oli osallistaa yleisö ohjelmis- tosuunnitteluun ja teostuotantoon. Tutkimuksellisen tausta- työn ja toimintakentän kartoituksessa oli selvästi havaittavissa tanssiyhteisöjen vahva halu olla mukana Tanssin talon toimin- nassa, kokea aitoa osallisuutta ja tarvetta tulla näkyväksi suo- malaisen tanssin kentällä. Samanaikaisesti moni yhteisöissä toimiva yksilö kuitenkin koki oman elämänsä kuormittavaksi ja halusi osallisuuden tarkoittavan vapautta valita, tuntea luot- tamusta ja pyrkiä yhteiseen hyvään, mutta omilla ehdoillaan.

Totesin, että tanssiyhteisöissä omalla toimintakentällään toimivista henkilöistä monet ovat joko tanssin saralla arvostettuja asiantuntijoita tai muuten elämässään menestyneitä ammattilaisia. Nämä toimijat toimivat yleensä omaehtoisesti varsinaisten taide- tai kulttuurirakenteiden ulkopuolella. Työ- ni aikana huomasinkin, että yhteisölliset tanssikulttuurit ja niiden toimintatavat ovat hankalasti lokeroitavissa, jatkuvassa muutoksessa ja vaikeasti sitoutettavissa.

Uskon, että yhteisöissä tapahtuva jatkuva muutos ja lyhyt- jänteinen suunnitelmallisuus ovat osasyitä siihen, että perinteiset organisaatiot ja kulttuuri- tai taidetoimijat kokevat tämän yleisöryhmän toiminnan vaikeasti hahmotettavaksi ja usein amatöörimäiseksi toiminnaksi. Yhteisöjen toiminta perustuu lähes aina omakustanteeseen ja vapaaehtoisvoimin toteutetta- vaan teostuotantoon. Tästä johtuen se on usein lyhytjänteistä ja pienimuotoista. Syynä on usein resurssien puute.

Olen vakuuttunut, että tanssiyhteisöjen toiminnassa mukana olevien yksilöiden joukossa on huomattava määrä monipuolista osaamista ja intohimoa omaa yhteisöään ja teostuotantoja kohtaan. Mikäli tämä osaaminen osattaisiin

valjastaa yhteisen hyvän ja tanssia laaja-alaisesti esille tuovan ohjelmistosuunnittelun työkaluksi uskon, että osallistavien toimintamuotojen avulla tuleva Tanssin talo pystyisi rakenta- maan aivan uudenvälisen kulttuuriorganisaation suomalaiselle taidekentälle.

Osallistavan ohjelmistosuunnittelun ja teostuotannon toi- miva rakenne ei ole yksinkertainen eikä helposti kehitettävä ratkaisu kulttuuriorganisaation toimintamalliksi. Osallistavan toimintamallin jatkuva kehittäminen, avoin ja arvostava asen- ne moninaisuutta kohtaan saattaisi kuitenkin parhaimmillaan luoda moninaista ja saavutettavuutta lisäävää toimintaa sekä kustannustehokkaasti että kohdeyleisöjä palkitsevasti.

HIRN, SARA 2019. Kaiken tanssin talo. Osallistava ohjelmistosuunnittelu ja osallistavien teosten tuotanto Tanssin talossa.

Orkesteritoimintaa yli kunta- ja toimialarajojen

Heidi Ketola

Yhteiskunnassamme on käynnissä muutos, joka vaatii myös kulttuuritoimijoilta uudenlaisia ajattelutapoja ja toimintamalleja. Väestön ikääntymisen seurauksena monet kunnat ovat vaikeassa taloudellisessa tilanteessa ja palveluja joudutaan leikkaamaan. Kustannustehokkuutta pyritään lisäämään esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla keskittämällä palveluja ja tarjoamalla niitä yli kuntarajojen. Julkisen sektorin toimijat myyvät palvelujaan oman toimialueensa ulkopuolelle ja kasvattavat näin omaa rahoituspohjaansa. Kulttuurialalla tämä voi tarkoittaa esimerkiksi orkestereiden tai teattereiden kiertuotoimintaa. Sen sijaan, että kiertueet toteutetaan perinteisinä vierailuesityksinä, voidaan vahvistaa verkostojen strategista yhteistyötä ja siitä saatavaa hyötyä.

Verkostojen välinen toiminta perustuu tiedon vapaaseen kulkuun ja uuden oppimiseen. Yhteistyöstä syntyy arvoketju, joka voidaan parhaimmillaan realisoida taloudelliseksi arvoksi. Onnistuakseen yhteistyöhankkeet vaativat kuitenkin selkeän strategian ja yhdessä jaetut arvot. Strategisessa yhteistyössä kumppanit ovat läheisessä riippuvuussuhteessa toisiinsa ja toimiva kumppanuus vaatiikin tuntemista, sitoutumista ja luottamusta. Kumppanuudet eivät synny itsestään, vaan ne voivat vaatia aikaa ja rahaa jopa vuosien ajan ennen kuin siteet vahvistuvat ja alkavat tuottaa tuloksia.

Esimerkiksi alueellinen konserttitoiminta on kustannustehokasta, jos sama konserttiohjelmisto uusitaan usean eri kunnan alueella. Jokaista soitettavaa ohjelmistoa varten järjestetään yleensä harjoitusperiodi. Jos konsertit ovat ajallisesti riittävän lähellä toisiaan, ei harjoitusperiodia tarvitse järjestää uusintakonsertteja varten uudelleen. Harjoitusperiodista syn-

tyvät kulut voidaan jakaa usean toimijan kesken, jolloin konserttikohtaiset kulut laskevat.

Alueellisen kulttuuritoiminnan rahoitus voi syntyä useasta lähteestä. Näin saavutetaan uutta yleisöä ja kasvatetaan toiminnasta saatavia lipputuloloja. Verkostot tarjoavat mahdollisuuden myös sellaisten apurahojen hakuun, joita toimijat eivät yksinään voisi hakea. Osallistuvien kuntien maksuosuudet vahvistavat rahoituspohjaa omalta osaltaan. Kunnallisten toimijoiden ja yritysten uudet yhteistyökumppanuudet palvelevat uusia yritys yhteistyökumppanuuksia, jotka palvelevat kaikkien osapuolien tarpeita. Yritysyhteistyötä voidaan tehdä tuotteiden, palvelujen ja rahallisen tuen muodoissa. Myös paikallisten yhdistysten kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää. Yhdistykset voivat tuoda konserttiin runsaasti lisää yleisöä, kun yhdistykset otetaan mukaan tapahtumien järjestämiseen. Esimerkiksi Martta-yhdistykset voivat hoitaa konserttien väliaikakahvitukset ja omien suhteidensa kautta mainostaa tapahtumaa omalla alueellaan.

Verkostojen yhteistyön tarjoamat mahdollisuudet ovat kulttuurialallakin laajat. Niiden kautta voidaan lisätä kulttuurin saavutettavuutta ja tasa-arvoa sekä turvata kulttuurin tulevaisuus juurruttamalla se yhä laajemmalle alueelle.

Kurkistus tulevaisuuden maaseutumaisiin kulttuurikuntiin

Joni Kinnunen

Kasvukeskusten ja kaupunkien ulkopuolella avautuu maaseutumainen Suomi, jossa kuntien tehtäväkenttä on samanlainen, mutta toimintaympäristö hyvin erilainen. Kaupunginteattereiden, museoiden ja orkestereiden sijasta tämä osa Suomesta näyttytyy pitkien välimatkojen ja harvan asutuksen alueena, jossa lähin ammattilaisteatteri tai -orkesteri lasketaan sadoissa kilometreissä kymmenien kilometrien sijaan. Puhutaan alueista, jossa taiteen ammattilaisten määrä on vähäinen, sekä väestön määrä ja ikärakenne kaupunkeja ja kasvukeskuksia selvästi heikompi.

Nykyisen lainsäädännön mukaan kunnat ovat vastuussa kulttuuripalveluiden järjestämisestä, mutta lainsäädäntö antaa niille laajan vapauden määrittää, miten ja missä laajuudessa ne nämä palvelut kuntalaisilleen tarjoavat. Tässä valossa ei ole ihme, että kulttuuripalveluita tuotetaan kunnissa hyvin erilaisista lähtökohdista, hyvin erilaisin tavoin.

Kaupunkien kulttuuripalveluiden rungon muodostavat laitosmaiset taiteen ammattilaisorganisaatiot kuten kaupunginteatterit ja museot. Aluehallintoviraston tilastot vuodelta 2018 kertovat, että vuonna 2016

yleisestä kulttuuritoimesta vastaavan henkilön virka tai toimi oli yhdistelmävirka Manner-Suomen alueella 65 prosentilla kyselyyn vastanneista kunnista. Yleisen kulttuuritoimen nettokäyttökustannukset puolestaan sijoituivat Manner-Suomen kunnissa samana vuonna 0-65 euroon asukasta kohden.

Tässä valossa on selvää, että kuntien panostus kulttuurin suhteutettuna kuntien kokonaiskustannuksiin, on hyvin pientä. Kuntien vapaus järjestää kulttuuripalvelut haluamassaan laajuudessa ja haluamallaan tavalla näyttytyy kuntalaisille mitä erilaisimpina kuntakohtaisina valintoina kulttuuripalveluiden toteutuksessa. On huomionarvoista, kuinka suuressa

osassa kuntia kulttuuritoimi hoidetaan yhdistelmävirkanä. Tilasto ei sellaisenaan kerro, kuinka suuri osuus Manner-Suomen 35 prosentista on ulkoistanut kulttuuripalvelunsa yhdistykselle tai yritykselle, kuinka suuressa osassa on täysipäiväinen viran- tai toimenhaltija, tai kuinka suuressa osassa kuntia kulttuuriin ei panosteta yleisen kulttuuritoimen osalta ollenkaan. Tilasto näyttää kuitenkin selkeästi, kuinka jakautunutta taloudellisten ja henkilöresurssien valossa kulttuuripalveluihin panos-

Maaseutumaisissa kunnissa on kuitenkin paljon kulttuuritoiminnalle arvokasta pääomaa, joka voi auttaa kasvamaan kohti kulttuurisesti aktiivista, hyvinvoivaa ja elinvoimaista yhteisöä.

tus Suomen kunnissa on.

Voidaan olettaa, että maaseudulla sijaitseissa kunnissa on enemmän kulttuuria yhdistelmävirjana hoitavia viranhaltijoita kuin kaupungeissa. Samoin käy järkeen, että maaseudulta löytyvät niin ikään ne kunnat, joissa kulttuuriin ei panosteta henkilöresurssien valossa yhtään, tai panostetaan hyvin vähän. Samanaikaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan noin 50 prosenttia taiteilijoista asuu pääkaupunkiseudulla. Kaupungeissa sijaitsevat siis valtion ja kaupunkien tukemien taidelaitosten lisäksi myös ammattitaitelijoiden muodostamat vapaat ryhmät. Kaupunkien tulevaisuuden kulttuuripalveluille tämä luo selkänöjää, mutta mikä turvaa kaupunkien kulttuurikeskittymistä etäällä olevien kuntien tulevaisuuden kulttuuripalvelut?

Kulttuurinen tasa-arvo ja sen toteutuminen ovat haaste, johon tulevaisuuden kunnat, maakunnat ja valtio joutuvat vastaamaan. Koska toimintaympäristö eroaa merkittävästi kaupungeista, on tulevaisuuden ratkaisumallienkin oltava jossain määrin erilaisia. Suomen Kuntaliiton Sivistyspoliittisessa ohjelmassa todetaan, että lähtökohtaisesti kuntalaisten hyvinvointia tukevat ja ylläpitävät kulttuuripalvelut on mahdollista järjestää eri puolilla Suomea. Tavoitteen toteutumiseksi kunnat tarvitsevat kuitenkin Kuntaliiton mukaan riittävää toimivaltaa ja resursseja annettujen tehtävien hoitamiseksi. Edellä esitettyjen tilastojen valossa voisi tuntea epätoivoa, varsinkin kun huomioidaan yleisesti tiukentunut kuntien taloudellinen tilanne. Maaseutumaisissa kunnissa on kuitenkin paljon kulttuuritoiminnalle arvokasta pääomaa, joka voi auttaa näitä kuntia kasvamaan kohti kulttuurisesti aktiivista, hyvinvoivaa ja elinvoimaista yhteisöä.

Saatavuus ja saavutettavuus kulttuuripalveluiden rakennusaineena

Asiantuntijaorganisaatioista Kuntaliitto, Aluehallintovirasto ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat esittäneet omia näkemyksiään siitä, millaisia ovat tulevaisuuden kunnalliset kulttuuripalvelut. Kuntaliiton linjauksissa tulevaisuuden kunnan odotetaan ottavan asukkaat, yhdistykset ja yhteisöt laajasti mukaan paitsi kulttuuripalveluiden suunnitteluun, myös toteutukseen.

Tulevaisuuden kulttuurikunnissa halutaan kiinnittää huomiota

kulttuuripalveluiden saavutettavuuteen ja saatavuuteen. Harvaan asutuilla alueilla erilaisten kulttuuriverkostojen merkityksen nähdään korostuvan, erityisesti kirjastojen ja kansalaisopistojen osalta. Tämän voi nähdä tukirunkona pienille kulttuuritoimen palveluyksiköille. Aluehallintovirasto puolestaan haluaa nähdä kuntien vahvistavan kulttuurin asemaa strategisessa suunnittelussaan. Lisäksi kuntien ja muiden toimijoiden yhteistyö nähdään tärkeänä toimenpiteenä saatavuuden lisäämiseksi. Kulttuurin huomioiminen strategisessa suunnittelussa tekee toteutuessaan näkyväksi kulttuurin merkityksiä yhteisölle ja yksilöille.

Hyvin toteutetut kulttuuripalvelut mahdollistavat omalta osaltaan toimivan vuorovaikutussuhteen kuntalaisten ja kunnan välillä. Opetus- ja kulttuuriministeriö haluaa lisäksi korostaa eri väestöryhmien mahdollisuutta osallistua kulttuuriin, sekä vahvistaa väestön osallisuutta ja hyvinvointia. Lisäksi Aluehallintovirastolla, Kuntaliitolla, sekä opetus- ja kulttuuriministeriöllä on yhteneväinen näkemys siitä, että kulttuurin elinkeinojen aseman vahvistaminen on yksi tulevaisuuden kuntien tärkeistä kehityssuunnista. Tässä kokonaiskuvassa esimerkiksi kulttuuri, taide ja tapahtumat halutaan nähdä kuntien tavaramerkkinä ja myönteisen imagon rakentajina. Suuntaviivat tulevaisuuden kulttuurikunnille ovat näiden asiantuntijaorganisaatioiden näkemysten valossa hyvin samansuuntaiset.

Onneksi myös lainsäädäntö on ottanut tärkeitä askeleita kohti tulevaisuuden kulttuurikuntia. Vuodelta 1992 peräisin oleva laki kuntien kulttuuritoiminnasta on jäänyt historiaan, maaliskuun 2019 alussa voimaan tulleen uuden kuntien kulttuuritoimintaa ohjaavan lain myötä. Monessakin mielessä voi todeta, että lainsäädäntö on ansainnut tulla päivitettyksi tämän päivän toimintaympäristöön sopivaksi. Uudessa laissa korostuvat muun muassa saatavuuden, saavutettavuuden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden teemat. Kulttuurin hyvinvointi- ja elinkeinovaikutukset on lakiesityksessä myös tunnistettu, joka heijasteleekin aidosti kuntien muuttuvaa toimintaympäristöä.

Uusi laki kuntien kulttuuritoiminnasta antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle mahdollisuuden osoittaa hakemuksesta erilisiä kulttuuritoimintaan liittyviä kehittämistehtäviä alueille ja kunnille. Kehittämistehtävät voivatkin hyvin kohdenettuina ja toteutettuina edistää kulttuurisen tasa-arvon toteutumista maaseutumaisissa kunnissa, joista monissa kulttuuripalveluihin

**Toimenpiteet jotka tähtäävät
kulttuuripalveluiden
saatavuuden ja
saavutettavuuden
parantamiseen, toisivat
mukanaan monia muitakin
hyötyjä parantuneen
tarjonnan ohella.**

osoitettu henkilöresurssi on pieni ja ammatilliset verkostot rajalliset.

Koska kehittämistehtävä on täysin uusi kokonaisuus laissa, tulee vasta tulevaisuus näyttämään, miten se tulee käytännössä nivoutumaan osaksi kulttuuripalveluita. Kehittämistehtävän sisältöä voisi lähteä hahmottelemaan edellä esitellyistä asiantuntijaorganisaatioiden näkemyksistä. Toimenpiteet, jotka tähtäävät kulttuuripalveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseen, toisivat mukanaan monia muitakin hyötyjä parantuneen tarjonnan ohella. Positiivista kehitystä tapahtuisi yhteisöllisyydessä, yleisessä vireydessä ja elinvoimassa. Tämän seurauksena voisi myös mahdollisesti syntyä uusia paikan hengestä ammentavia kulttuurisisältöjä, eli käyntikortteja kunnille.

Kulttuuri osana kehittyviä kuntia

Myös kunnat itse ovat miettineet kulttuurin asemaa osana kehittyviä kuntia. Saukkosen ja Ruusuvirran tutkimuksessa 23 kaupunkia määrittivät kulttuurille kaupunkikehityksessä neljä pääfunktiota: asukkaiden hyvinvoinnin parantamisen, taloudellisen kehityksen edistämisen, kaupungin vetovoimaisuuden lisäämisen sekä paikallisen identiteetin ja imagon vahvistamisen. Luettelon voi nähdä hyvänä suuntaviivana myös maaseutukuntien kehityksen osalta. Puhuttiinpa kaupungeista tai maaseutukunnista, kulttuuripalveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden lisääminen on paras keino edistää kaupunki- tai kuntakehityksen tavoitteita.

Epäilemättä kulttuurin rooli ja tärkeys osana kuntakehitystä herättää keskustelua. Esimerkiksi kulttuurituotannoista tai tapahtumista käytävässä keskustelussa kulttuurin merkitykset elinkeinoelämälle nousevat nopeasti esiin. Väitöskirjassaan Kimmo Kainulainen toteaa yleisen ilmapiirin velvoittavan kulttuurituotantoja ja -laitoksia todistelemaan oikeutusta olemiselleen taloudellisten mittareiden kautta. Halutaan löytää vastauksia siihen, miten kulttuuri voi auttaa elinkeinoelämää, vaikka kiinnostavampi kysymys olisikin, kuinka elinkeinoelämä voi auttaa kulttuurituotantoja.

Kääntämällä kysymyksen toisinpäin voisimme löytää uusia yhteisöä laajemmin palvelevia tapoja toteuttaa kulttuurituotantoja. Kimmo Kainulaisen mukaan julkisen sektorin tukemilta tapahtumilta odotetaan suoraa ja epäsuoraa talousvaikutuksia. Lukuisissa tutkimuksissa onkin havaittu, että kulttuuritapahtumista aiheutuu alueille erilaisia sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia vaikutuksia. Ei siis ole ihme, että tapahtumia halutaan kuntien ja kaupunkien katukuvaa vilkastuttamaan.

Kehityskulkuja tulevaan

Opetus- ja kulttuuriministeriö on hahmotellut Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä -selvityksessään kolmea kulttuurin tulevaisuuskuvausta, jotka perustuvat tulevaisuusvertausten ja työryhmäkokousten pohjalta luotuihin mahdollisiin tulevaisuuskuviin. Tulevaisuuskuvat ovat: 1. Taide ja kulttuuri ovat kaikkialla, 2. Erilaiset alueet, eriytyneet yksilöt ja yhteisöt, sekä 3. Mahdollisuus vahvaan alueelliseen kulttuuripolitiikkaan. Taiteen ja kulttuurin kaikkialle levittäytymiseen liittyy ajatus siitä, että kulttuuri arkipäiväistyy. Samalla raja itse tuotetun ja taitelijan tuottaman taiteen välillä hämärtyy. Teknologisen kehityksen voi ikään kuin nähdä tekevän jokaisesta oman yhteisönsä taitelijan. Tässä kehityskulussa voi nähdä suuntaviivoja siihen, että tulevaisuuden kulttuurikunnissa erilaiset yhteisötaiteen muodot tulevat korostumaan.

Tämän tulevaisuuskuvaan voisi ajatella toteutuessaan tukevan Kuntaliiton, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Aluehal-

lintoviraston näkemyksiä siitä, että kulttuurin saatavuuteen ja saavutettavuuteen panostetaan. Erilaiset yhteisön kanssa vuorovaikutuksessa toteutetut tapahtumat ja taideprojektit tukisivat tätä tavoitetta. Taiteen ja kulttuurin arkipäiväistymisen voi nähdä mahdollisuutena tuoda kulttuuripalvelut korostetusti sinne missä ihmiset ovat.

Miksi taidetta ja kulttuuria pitäisi tarjota pelkästään siihen tarkoitettuissa tiloissa? Tuomalla kulttuurin ihmisten luo, siitä tehdään elementti päivittäiseen elämään, joka konkretisoituu muun muassa kauppoissa, kaduilla ja kahvilois-

**Vaikka näkemys
tulevaisuuden
kulttuuripalveluille
asetetuista tavoitteista
vaikuttaisi selkeältä, on
ympäröivän yhteiskunnan
muutoksilla paljon
vaikutusta siihen,
millaisiksi kulttuuripalvelut
eri puolilla Suomea lopulta
muotoutuvat.**

sa. Kun kulttuurista pääsee osalliseksi omassa päivittäisessä ympäristössään, siihen osallistuu todennäköisesti jatkossa helpommin myös muualla. Maaseudulla tyhjentyvät liikehuoneistot voivat katukuvan masentamisen sijasta toimia vaikkapa taidenäyttelytilana. Kulttuurin avulla on mahdollista lisätä asuinympäristöjen yleistä viihtyvyyttä hyvinvoinnin, elinvoiman ja yhteisöllisyyden edistämisen ohella.

Muutos kilpakumppanina

Tulevaisuuskuva erilaisista alueista, eriytyneistä yksilöistä ja yhteisöistä linkittyy maaseutumaisiin kuntiin. Tulevaisuuskuva tarkoittaisi sitä, että toteutuessaan kaupungistumisen ja väestön ikääntymisen myötä Suomen aluerakenne muuttuisi monimuotoisemmaksi, synnyttäen erilaisuutta mutta myös eriarvoistumista. Eri käyttäjäryhmien tarvitessa erilaisia kulttuuripalveluita, tämä johtaisi kysyntään entistä monipuolisempien ja uudella tavalla tuotettujen sisältöjen osalta.

Maaseutualueiden pitkät välimatkat, sekä väestön ikääntyminen ja vähentyminen yhdistettynä kovaa vauhtia tapahtuvaan digitalisaatioon tarjoaa mielenkiintoisen tulevaisuuskuvan kulttuuripalveluiden osalta. Nouseeko digitalisaatio yhdeksi kulttuurisen tasa-arvon varmistajaksi tulevaisuudessa? Kehittyvä tekniikka voisi tarjota välineen pitkien välimatkojen päässä asuville tai vaikkapa liikuntarajoitteisille osallistumiseen erilaisiin kulttuuritilaisuuksiin kotoa käsin. Digitalisaatio parantaa tulevaisuudessa kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta merkittävästi, vaikkei yhteisöllisyyttä välttämättä lisääkään.

Kulttuuripalveluihin osallistuminen ruudun kautta on kuitenkin monin verroin parempi vaihtoehto, kuin palveluiden ulkopuolelle jääminen.

Tulevaisuuskuva mahdollisuudesta vahvaan alueelliseen kulttuuripolitiikkaan nähdään mahdollisena, sillä ehdotettu lakiesitys uudeksi maakunnaksi ja sen tehtäviksi eivät merkittävästi muuta kulttuuripolitiikan rakenteita. Tulevaisuuskuvasa valtiolla on vahva rooli alueellisten kulttuuripolitiikan suunta- viivojen luojana yhdessä kuntien ja alueiden kanssa. Koska maaseutukunnissa kulttuuritoimen henkilöstö on vähäistä, tulee väistämättä mieleen, ohjataanko kulttuuripalveluiden kehittämiseen tulevaisuudessa korostetusti erilaisten hankerahoitusten tai

avustusten kautta? Erilaisilla rahoituksilla voidaan kyllä luoda tai kokeilla uusia toimintamalleja ja sisältöjä, mutta pysyviä ratkaisuja ne eivät todennäköisesti pysty tulevaisuudessakaan kulttuuripalveluille tarjoamaan.

Vaikka näkemys tulevaisuuden kulttuuripalveluille asetetuista tavoitteista vaikuttaisi selkeältä, on ympäröivän yhteiskunnan muutoksilla paljon vaikutusta siihen, millaisiksi kulttuuripalvelut eri puolilla Suomea lopulta muotoutuvat. Kulttuuripalveluiden toteutumiseen tulevaisuudessa vaikuttavat monet ekonomiset, sosiaaliset, teknologiset, ekologiset, lainsäädännölliset ja poliittiset muutosvoimat. Ne määrittävät omalta osaltaan sitä, millä tavalla tulevaisuuden kulttuuripalvelut kunnissa toteutuvat. Erityisesti poliittiset ja lainsäädännölliset asiat voivat vaikuttaa tai muuttaa tulevaisuuden painopisteitä merkittävästi. Erilaiset ekonomiset, sosiaaliset, teknologiset ja ekologiset kehityskulut tarjoavat puolestaan mahdollisuuksia uusien innovaatioiden ja palveluiden luomiseen.

Tulevaisuuden kulttuurikunnat syntyvät yhteisössä

Minkälaisilta siis näyttävät tulevaisuuden maaseutumaiset kulttuurikunnat? Todennäköisesti puhutaan keskenään hyvin erilaisista kunnista. Ennen kaikkea tulevaisuuden kulttuurikuntiin vaikuttaa kuntien oma arvomaailma. Avainasemassa ovat kuntien poliittisten päättäjien ja virkamiesten näkemykset siitä, miten ja missä laajuudessa kulttuurin halutaan panostaa. Mitataan siis kunnan arvoja, eli sitä kuinka tärkeäksi

kulttuuripalvelut koetaan ja kuinka paljon siihen ollaan valmiita panostamaan. Vaikka päätöksiä tekevät viranhaltijat ja poliittiset päättäjät, ovat tulevaisuuden kulttuurikuntien todellisia tekijöitä kuntalaiset itse.

Kuntien kulttuuritoimintaa voi jäsenellä kolmen linjan ympärille. Voidaan puhua kunnan itse tuottamista kulttuuripalveluista, muiden tuottaman kulttuuritoiminnan tukemisesta ja käyttäjäryhmien aktivoimisesta. Kunnat voivat toimia jokaisella edellä mainituista linjoista, tai vain osalla niistä. Aktiivisesti kulttuurin panostavat kunnat toimivat kaikilla edellä mainituista linjoista.

Kunnan poliittisten päättäjien ja viranhaltijoiden tahtotila, strateginen näkemys ja toimintaa ohjaavat arvot vaikuttavat siihen,

**Kunnan poliittisten
päättäjien ja
viranhaltijoiden
tahtotila, strateginen
näkemys ja
toimintaa ohjaavat
arvot vaikuttavat
siihen, miten
kulttuuripalveluita
kussakin kunnassa
tuotetaan.**

miten kulttuuripalveluita kussakin kunnassa tuotetaan. Kunnan arvot siis sitovat eri toimintalinjat yhteen. Minimitasolla toimivat kunnat eivät tuota itse kulttuuripalveluita, eivätkä välttämättä tue muiden tuottamaa kulttuuritarjontaa, tai kannusta kulttuuripalveluiden käyttöön. Sen sijaan minimitasoa enemmän kulttuuriin panostavilla kunnilla on tulevaisuudessakin mahdollisuus tehdä kunnistaan kulttuurin avulla hyvinvointia ja elinvoimaa edistäviä kuntia. Tällaiset kunnat toimivat itse tuottaen, tukien ja aktivoiden kuntalaisia kulttuurin pariin.

Pienissä kunnissa, joissa kulttuuripalveluiden palvelutarjonnan laajuus on rajallinen, korostuu kunnallisen palvelutarjonnan merkitys, mikäli sellaista on, ja toisaalta yhteisöjen rooli asioiden mahdollistajina. Harrastajien ja aktiivien rooli painottuu, jos kunnassa ei ole käytettävissä vapaan kentän taitelijoita, puhumattakaan ammattitaidelaitoksista ammattilaisineen.

Kuntaliiton mukaan tulevaisuuden kunnat ovat vastuussa paikallisen identiteetin ja demokratian, kuntalaisten hyvinvoinnin sekä alueen elinvoiman edistämisestä. Vaikka tulevaisuuden kulttuurikunnat tulevat olemaan ymmärrettävistä syistä keskenään erilaisia, tulee niissä samanaikaisesti olemaan toivottavasti myös jotain yhteistä. Pienistäkin kunnista on mahdollista rakentaa elinvoimaa ja hyvinvointia säteileviä kulttuurikuntia, kun tiedostetaan realiteetit palveluiden laajuuden suhteen ja tehdään toimintaa omista vahvuuksista käsin hyödyntäen yhteisön moniäänisyyttä. Kulttuurisen tasa-arvon toteutumisen kannalta on tärkeää, että kulttuuripalvelut ovat tulevaisuudessakin saavutettavissa riittävällä tavalla eripuolilla maata. Pienet kunnat eivät pysty kilpailemaan kulttuurin saatavuudessa, saavutettavuudessa ja kulutuksessa isompiensa kanssa, mutta väestön tarpeet omalle kulttuuriselle ilmaisulle, hyvinvoinnille ja kunnan yleiselle vireydelle on täytettävä. Kysymys onkin siitä, miten palvelutarjonta saadaan suhteutettua ja kohdistettua oikealla tavalla kunnan toimintaympäristöön ja sen itselleen asettamiin tavoitteisiin.

KINNUNEN, JONI 2018. Tulevaisuuden kulttuurikuntaa rakentamassa. Suomussalmen kunnan kulttuuripalveluiden toimenpideohjelman 2019-2023.

Aluehallintovirasto 2018. Kulttuuripalveluiden saatavuus ja saavutettavuus vuonna 2017. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset. <http://www.patio.fi/web/pepa-2017-valtakunnallinen/johtopaatos-kulttuuripalvelut>

HEISKANEN, ILKKA & KANGAS, ANITA & MITCHELL, RITVA (toim.) 2015: Taiteen ja kulttuurin kentät: Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. 2. laitos. Helsinki: Tietosanoma.

KANGAS, ANITA & RUOKOLAINEN VILJA 2012. Toimintamalli muutoksessa. Tutkimus kuntien kulttuuripalveluista. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö: Cuporen verkkojulkaisuja 16. <http://www.cupore.fi/images/tiedostot/2012/kuntienkulttuuripalvelut.pdf>.

Kuntaliitto 2015. Sivistyksen suunta 2025. Kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta. [www.sivusto. https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190166](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190166)

NYHOLM, INGA & HAVERI, ARTO & MAJOINEN, KAIJA & PEKOLA-SJÖBLOM, MARIANNE 2017. Tulevaisuuden kunta. Helsinki: Kuntatalon paino.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä. Näkymä vuoteen 2025. Helsinki: 2018.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistaminen. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/DownloadProposalAttachment?attachmentId=8712>.

Digitaalisuus kulttuurialalla – välineitä vai ratkaisuja?

Sini Kjelin

Uusia teknologisia ja digitaalisia innovaatioita syntyy kiihtyvällä tahdilla. Digitaaliset palvelut ja sovellukset ovat muuttuneet huomaamattomasti osaksi ihmisten arkea ja lähes jokaiseen asiaan liittyy jollakin tavalla ja jossain muodossa digitaalisuus ja uusi tekniikka. Kulttuuriala ja tapahtumatuotanto hyödyntää jo tällä hetkellä useita erilaisia digitaalisia innovaatioita, kuten muun muassa virtuaalitodellisuutta ja elektronisia pääsylippuja sekä esimerkiksi tekoälyn pohjalle rakennettuja asiakaspalvelija-botteja. Joidenkin mielestä vallalla on näkemys, että kulttuurialan ja tapahtumien on hyödynnettävä uudet innovaatiot ja otettava käyttöön mahdollisimman monipuolisesti erilaisia digitaalisia välineitä. Onko todella näin? Onko kulttuurialan tartuttava jokaiseen ojennettuun uuteen sovellukseen ja innovaatioon kuin hukkuva oljenkorteen vain välttyäkseen hautautumasta vanhojen perinteisten työkalujen ja opittujen toimintamallien suohon?

Ratkaisuna tähän hukkumisen ongelmaan ei ole se, että kulttuuriala ja erilaiset tapahtumat yrittävät kilpaa haalia erilaisia digitaalisia innovaatioita käyttöönsä. Uuden upean innovaation löytämisen huumassa saatetaan ottaa käyttöön digitaalisia innovaatioita liian kevyin perustein ja sortua ajattelemaan uusia innovaatioita pelkkinä välineinä, paneutumatta tarkemmin siihen, mihin juuri tämä on ratkaisu. Kun jo käyttöönoton pohjalta on tarve- ja ratkaisukeskeisyys, vähenee riski turhiin investointeihin ja pakin pohjalle muuten pölyntyvästä työkalusta tulee hyödyllinen. Digitaaliset innovaatiot on ajateltava välineiden sijaan ratkaisuina ja niiden on muodostettava oma osansa kulttuurialan toimijan työkalupakista sulassa sovussa vanhojen ja perinteisten toimintatapojen kanssa.

Tarve- ja ratkaisukeskeisyys ei saa olla kuitenkaan esteenä

erilaisten uusien digitaalisten innovaatioiden käyttöönotolle ja kokeilulle. Uusi innovaatio voi tuoda mukanaan upeita mahdollisuuksia kulttuurialan käyttöön. Näistä selkeinä esimerkkeinä vaikkapa AR, eli lisätty todellisuus ja VR, eli virtuaalitodellisuus, joiden käyttäminen on tuonut taiteen, tapahtumien ja kulttuurin kentälle aivan uskomattomia mahdollisuuksia uudenlaisten elämysten luomiseen. Näidenkin käytön taustalla ja perusteena tulee kuitenkin olla se, mikä niiden tuottama lisäarvo on ja mitä ne ratkaisevat. VR voi toimia ratkaisuna, kun halutaan saada taidetta ihmisten koteihin helpommin saavutettavaksi, tai luoda ympäristöjä, joiden toteuttaminen olisi reaali maailmassa mahdotonta. Virtuaalitodellisuuden käyttäminen siksi, että muutkin sitä käyttävät, ei ole ratkaisu.

Kulttuurikenttä on erinomainen alusta uusille innovaatioille ja digitaalisten ratkaisujen käyttöön otolle. Toimivin tapa kehittää uusia digitaalisia ratkaisuja kulttuurialalle olisi kehittää niitä kulttuurialan toimijoiden kanssa. Tulevaisuudessa kulttuurialan paine muuttua ja mukautua muun maailman muutoksen mukana kasvaa ja ainoa keino tehdä muutoksesta itselleen suotuisa, on olla itse mukana kehittämässä uusia työkaluja. Kulttuurituottajan rooli ei ole tulevaisuudessa olla vain linkki teknisen kehityksen ja kulttuurin välillä, vaan toimia aktiivisesti osana molempia aloja. Näin varmistetaan, että välineistä saadaan ratkaisuja, myös kulttuurialalle.

Museot avautuvat aisteille aktiivoinnin avuin

Amanda Kääriäinen

Museonäyttelyn voima: Kertomus ikimuistoisesta vierailusta

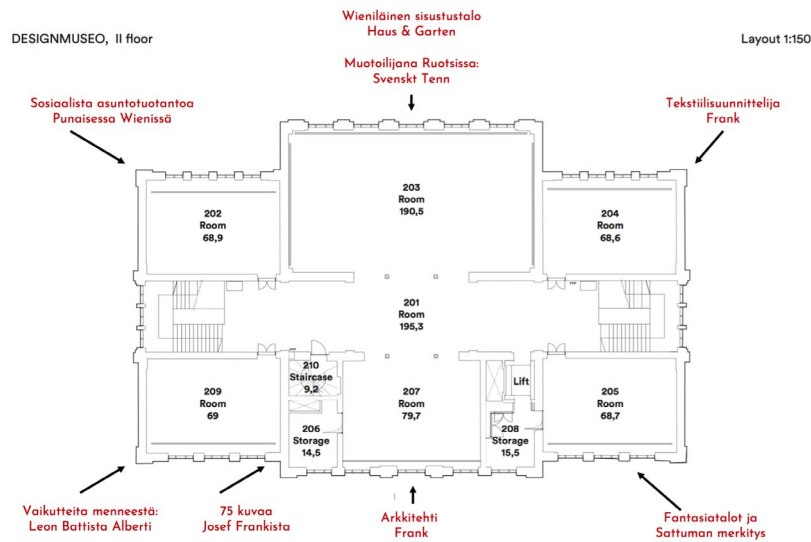
Olen työskennellyt kymmenen vuoden ajan antiikin ja vintagen parissa, menneiden vuosikymmenten esineitä ostaen ja myyden sekä näillä somistaen. Museot ovat tulleet minulle tutuiksi perheeni ja työni puolesta. Perinteistä suomalais-ta kansallisromantiikkaa huokuva Hvitträsk on lukeutunut perheemme vuotuisiin vierailukohteisiin. Hvitträskissä puhuttelevat niin luonto, arkkitehtuuri ja muotoilu kuin yleinen tunnelmakin. Helsingin Designmuseon kokoelmanäyttely on puolestaan auttanut minua kristallisoimaan ajatustani siitä, mitä kaikkea suomalainen muotoilu tai muotoilu yleisesti voivat olla. Muotoilun historian tuntemuksen syventämisen lisäksi minun on ollut mahdollista tutustua erilaisten aikakausien ilmiöihin vierailemalla museoiden näyttelyissä Suomessa ja ulkomailla. Keskiössä ovat olleet syy- ja seuraussuhteiden ymmärtäminen sekä näiden kautta uuden oppiminen.

Victoria and Albert Museumin Alexander McQueen: Savage Beauty

Keväällä 2015 vierailin ensimmäistä kertaa Lontoon Victoria and Albert Museumin. Olin hiljattain perustanut oman yrityksen, jonka innoittamana halusin kahmia tietoa ympäröivästä maailmasta muotoilun eri osa-alueilla. Muoti kiinnostaa, mutten ollut syventynyt sen kenttään tarkemmin. Myös visuaalisuus itsessään kiehtoi, mutta en ollut vielä havainnut suhteeni vahvuutta tähän. Museon päänäyttelynä oli vierailuni aikaan Alexander McQueen: Savage Beauty. Näyttelystä oli syntynyt ilmiö ja tämä oli loppuunmyyty pitkälle ennen päättymistään. Ystävieni into sai myös minut mukaan jonottamaan paikan päälle.

Näyttely oli rakennettu näyttävästi ja koskettavasti. Edesmenneen muotisuunnittelijan tarina kerrottiin kattavasti hänen ideologiansa ja tuotantonsa huomioiden. Keskeisimpinä mieleeni jäivät näyttelyn äänimaailma sekä sen hienostuneen painostava, mutta samaan aikaan vapautunut tunnelma. Kyl-

Vielä kuukausien ja vuosienkin jälkeen olen havahtunut kerta toisensa jälkeen käyväni näyttelystä keskusteluita ystävieni ja kollegojeni kanssa.

Josef Frank –näyttelyn pohjapiirros (Kuva: Designmuseum; Tekstimuokkaukset: Amanda Kääriäinen)

mät väreet ulottuivat ihoni alle kuitenkin vasta kohdassa, jossa Kate Moss pyörähteli hologrammipyramidin sisällä pilvenhattamainen asu yllään. Kohtauksen yhteydessä oli sitaatti ”It was about trying to trap something that wasn’t conventionally beautiful to show that beauty comes from within.” –Alexander McQueen.

Jäin pohtimaan, mikä teki kokemuksesta niin erityisen. Näyttelyn aiheella oli varmasti suuri osansa, mutta sisällön esitystapa tuntui ratkaisevammalta. Asujen ja asusteiden näyttävän esillepanon ja osuvien kuvausten lisäksi tilassa oli tarkkaan harkittu äänimaailma, esillä oli hologrammitaidetta ja runsaasti videoaineistoa. Kokonaisuus tuki tarinan laajempaa kerrontaa, aiheeseen uppoutumista ja näin myös kokonaisvaltaisemman elämyksen syntymistä.

Näyttelyssä ei saanut kuvata, mutta taltioimme esimerkiksi sitaatteja kirjoittamalla niitä itsellemme ylös – ne olivat niin osuvia, että tahdoimme voida palata niihin sanasta sa-

naan. Vielä kuukausien ja vuosienkin jälkeen olen havahtunut kerta toisensa jälkeen käyväni näyttelystä keskusteluita ystävieni ja kollegojeni kanssa.

Amos Rex ja teamLab uudisti käsitystä museosta

Monet museonäyttelyt ovat jääneet enenevässä määrin perinteisiksi, esineiden ja kuvien katsomiseen perustuviksi kokemuksiksi. Menneenä syksynä Helsingin museokentällä tapahtui jotain poikkeuksellisen raikasta. Juuri Helsingin ydinkeskustaan auennut Amos Rex ja siellä esitetty teamLab-taiteilijakollektiivin Massless-näyttely keräsivät vierailijoita pitkäksi jonoksi sekä museorakennuksen ulkopuolelle että sisätiloihin.

Näyttelystä vastasi teamLab, joka on Tokiossa toimiva tai-

Heidän yhteisenä
tavoitteenaan
on uudelleen
määritellä
todellisuutta.

Josef Frankin kuvia pääsi värittämään näyttelyvierailun yhteydessä. Kuvaaja: Amanda Kääriäinen.

teilijaryhmä. Ryhmä muodostuu noin 500 jäsenestä, joihin lukeutuu eri osa-alueilla toimivia ammattilaisia, kuten taiteilijoita, koodareita, tietokoneanimaattoreita, matemaatikkoita, arkkitehteja, graafisia suunnittelijoita sekä kirjailijoita. Heidän yhteisenä tavoitteenaan on uudelleen määritellä todellisuutta.

Kyseisessä näyttelyssä katsojan oli mahdollista astua sisään digitaalisiin installaatioihin. Näyttelyvierailu sai aikaan yhdes- sä luomista ja vuorovaikutuksen syntymistä. Näyttelyssä pää- si esimerkiksi värittämään kuvia erilaisista hahmoista, kuten linnuista ja liskoista, jotka saatiin teknologian avulla seikkai- lemaan uusissa kuoseissaan näyttelytilan pinnoilla. Tarkoi- tuksena oli lisäksi haastaa tavanomaista käsitystä taiteesta ja tekijyydestä. Näyttelyyn kutsuttiin tervetulleeksi niin aikuiset kuin lapsetkin, ja tämä onnistui puhuttelemaan molempia kohderyhmiä.

Näyttelyn ansiosta Amos Rex keräsi ensimmäisen reilun neljän kuukauden aikana 268 000 kävijää ja muovasi käsitystä siitä, millaista vierailu museonäyttelyssä voi olla. Ennen kaik- kea se onnistui herättämään kiinnostuksen museonäyttelyä kohtaan myös sellaisissa henkilöissä, joille museokäynti ei muuten lukeutuisi tyypillisten vapaa-ajanviettotapojen jouk- koon.

McQueen hahmotti ja teamLab vahvisti: Kyseessä oli moniaistisuus

McQueenin jälkeen minulle hahmottui, miksi näyttelyn esil- lepano sai aikaan niin voimakkaan kokemuksen. Näyttely- vierailu onnistui herättämään useampia aistejani. Käytössäni olivat selkeimmin sekä näkö-, kuulo- että tuntoaistit. Käsitin

**Moniaistisuudella
tarkoitetaan
aistikokemusta,
joka tapahtuu
monen aistin kautta
yhtäaikaaisesti.**

Suurina pintoina nähdyt kankaat keräsivät kehuja ja mielenkiintoa tilan tuntuun liittyen. Kuvaaja: Amanda Kääriäinen.

vasta viiveellä, kuinka vahvasti McQueen-näyttelykokemus oli muuttanut suhdettani museoon. Halusin uppoutua aiheeseen entistä syvemmin, minkä innoittamana löysin ratkaisun jatkokoulutus suunnitelmiini. Pääsin opiskelemaan kulttuurituotannon ylempää ammattikorkeakoulututkintoa ja kirjoittamaan opinnäytetyötä museonäyttelyiden moniaistisuudesta.

Moniaistisuudella tarkoitetaan aistikokemusta, joka tapahtuu monen aistin kautta yhtäaikaaisesti. Levent ja Pascual-Leone (2014) toteavat teoksessaan, että vain harvat museot osallistavat eri aisteja tietoisesti tai suunnittelevat toimintaansa juuri moniaistista kokemusta edistääkseen. Mutta onko asia muuttanut menneiden viiden vuoden aikana? On selvää, että museokokemukset ovat pohjimmillaan moniaistisia, oli se suunniteltua tai ei. Suunnitelmallisuus kuitenkin lisää toivottujen, eli ei-satunnaisten tai epätoivottujen vaikutusten syntymisen todennäköisyyttä.

Amos Rexin näyttelyssä tuli tunne, että lähtökohtana oli juuri erilaisen näyttelykokemuksen aikaansaaminen. Näyttely avautui opintojeni ollessa jo käynnissä ja pystyin kokea McQueenia vastaavaa, osin jopa vahvempaa, moniaistisuutta vierailun aikana. Ilmiöksi nouseminen itsessään oli molemmille edellä mainituille näyttelyille yhteistä, mutta koen, että juuri moniaistisuus mahdollisti tämän tapahtumisen. Kokemisen vahvuus ei jäänyt muiltakaan vierailijoilta huomiotta.

Opinnäytetyö Josef Frank –näyttelystä

Opinnäytetyöni toimeksiantajana oli Designmuseo ja kohdistin työn arkkitehti ja muotoilija Josef Frankista kertovaan kiertonäyttelyyn (lokakuu 2018 – maaliskuu 2019). Näyttely

**Näyttelyn
moniaistisuuden
kuvailtiin muodostuvan
katsomistapahtuman
lisäksi vahvasta tilan
tunteesta.**

Svenskt Tennin kankaita pääsi koskettelemaan ja liikuttelemaan - tämä keräsi paljon kiitosta. Kuvaaaja: Amanda Kääriäinen.

saapui Helsinkiin Itävallan taideteollisuusmuseo Austrian Museum of Applied Arts / Contemporary Art:ista (MAK). Näyttely kertoi kokonaisvaltaisesti Frankin urasta ja ajattelusta, käyden läpi sosiaalisen asuntotuotannon, työskentelyn Haus & Gartenilla sekä Svenskt Tennillä, tekstiilisuunnittelun, fantasiatalot ja sattuman merkityksen, arkkitehtuurin sekä menneisyyden vaikutteet.

Jo kuratoitu, mutta Designmuseon tarpeisiin sovellettu kokonaisuus asetti tietyt raamit Helsingissä nähdylle näyttelylle. Näiden raamien sisälle tuli sovittaa myös näyttelyyn liittyvä moniaistisuus. Kaiken kaikkiaan näyttely toteutti perinteiseksi muodostunutta kaavaa: nähtävillä oli kattava kokoelma luonnoksia, pienoismalleja, huonekaluja, kankaita, kuvia ja kuvauksia. Näyttelytilassa pääsi koskettamaan Svenskt Tennin tuotannossa olevia tekstiilejä ja selaamaan Frankiin liittyvää kirjallisuutta. Designmuseon Studiosta löytyi näyttelyvierailun yhteydessä väritettäviä kuvia, joissa oli muun muassa Frankin suunnitteleminen tekstiilien kuvioita. Lisäksi näyttelylle oli valmistettu kattava oheisohjelma.

Tarkoitukseni oli selvittää, mitä museonäyttelyn moniaistisuus on ja miten sitä voitaisiin kehittää tulevaisuudessa. Keskeistä oli pohtia myös sitä, mitkä ovat moniaistisuuden haasteet ja mahdollisuudet. Tähän tarvitsin museoalan ammattilaisten lisäksi näkökulman siitä, mitä museovierailijat aiheesta ajattelevat. Tutkimusmenetelminä käytin näyttelyvieraille suunnattua työpajaa sekä museoalan ammattilaisille suunnattua kyselyä. Tein myös vertaisarviointia muusta näyttelytoiminnasta.

Vierailin Josef Frank -näyttelyn avajaisissa opinnäytetyöprosessin alkuvaiheissa. Tapasin paikan päällä useita tuttaviani, jot-

ka olivat innostuneet näyttelyn eri osa-alueiden kuvaamisesta ja videoinnista. Yksi asia yhdisti minua ja ympärillä olevia taltioija: olimme kiinnostuneet sisustamisesta ja estetiikasta. Halusimme lisäksi kertoa siitä ympäröivälle maailmalle jakamalla tätä visuaalista inspiraatiota Instagramin välityksellä.

Josef Frank -työpaja

Työpaja toteutettiin kahdelle ryhmälle helmikuun 2019 aikana. Osallistujat, joita oli 14, olivat sisustamisesta ja estetiikasta kiinnostuneita aikuisia. Osallistujien ensimmäisenä tehtävänä oli vierailla näyttelyssä ja dokumentoida valitsemallaan menetelmällä näyttelyn kolme kiinnostavinta elementtiä. Dokumentit lähetettiin minulle sähköisessä muodossa ja ryhmä tapasi museolla näiden esittelyn, keskustelun sekä aivoriihen muodossa. Dokumentit saapuivat minulle kuvina ja videoina. Aivoriihessä osallistujat pohtivat, millaista moniaistisuutta he olisivat kaivanneet näyttelyyn lisää, ja miten sitä voitaisiin tulevaisuudessa toteuttaa. Innostus ja aktiivisuus olivat havaittavissa niin ilmoittautumisen kuin tapaamisenkin yhteydessä.

Työpajan aineiston myötä minun oli mahdollista kartoittaa kokonaiskuvaa näyttelyvieraiden aistikokemuksesta. Näyttelyn moniaistisuuden kuvailtiin muodostuvan katsomistapah-tuman lisäksi vahvasta tilan tunteesta. Tilan tunteen lisäksi konkreettinen tuntoaisti oli läsnä kosketeltavissa kankaissa. Siitä huolimatta huonekaluihin liittyvä tuntoaisti jäi kokonaan ajatustasolle. Osallistujat kaipasivat esimerkiksi mahdollisuutta tuntea, millaista Frankin suunnittelemissa huonekaluissa olisi ollut istua. Äänet, hajut ja maut olivat osa näyttelyä, mutta

*Myös fantasiatalot houkuttelivat monesta näkökulmasta. Kiinnostavinta olisi ollut astua sisään VR-lasien kautta.
Kuvaaja: Amanda Kääriäinen.*

lähinnä mielikuvien kautta. Frankin tuotanto sisälsi runsaasti luontoon liittyviä elementtejä ja näiden herättämät mielikuvat veivät osallistujaa kokonaan uusiin ajatusmaailmoihin.

Keskeisenä huomiona oli, että työpajaan osallistuneet uudet aktiiviset museokävijät kaipaavat näyttelyn sisällön liittämistä vahvemmin nykypäivään. Toiveita heräsi päästä näkemään Frankin tuotantoa enemmän myös nykypäivän sisustuksessa. Huomiota kiinnitettiin lisäksi näyttelyn sisältöön, esimerkiksi siten, että arkkitehtuuriin tai muotoiluun liittyvän näyttelyn myötä olisi mahdollista tutustua syvemmin tuotantoprosesseihin. Toiveiden täyttymiseksi ehdotettiin muun muassa uudistuotannossa olevien esineiden liittämistä osaksi näyttelyä sekä sisällön esitystä lisättyä tai virtuaalista todellisuutta hyödyntäen.

Uusi, aktiivinen näyttelyvieras

Tutkimukseni yhteydessä pidetty työpaja osoitti, että uudella, aktiivisella näyttelyssä vierailevalla olisi tulevaisuudessa halukkuutta osallistua näyttelyyn sen prosessin eri vaiheissa: osallistumalla näyttelyn suunnitteluun, eri tavoin itsenäisen näyttelyvierailun aikana, osallistumalla ohjelmaan ja yksinkertaisimmillaan keskustelemalla ryhmässä näyttelykokemuksistaan. Lisäksi toiveena oli voida viedä pala näyttelyä omaan kotiin konkreettisen museokauppaostoksen tai sähköisen muiston muodossa. Olennaisimpana näin, että juuri keskustelu toimi uusia ulottuvuuksia synnyttävänä tekijänä, sillä kukin meistä koki aistit ja tilanteet yksilöllisesti.

Alexander McQueen: Savage Beauty muutti tulevaisuu-

denhaaveitani odottamattomalla suuruudella. McQueenin estetiikasta muodostui minulle sekä yritykselleni ehdoton visuaalisen inspiraation lähde. Ensisijaisesti kokemus kuitenkin syytti minussa kipinän suomalaisen muodin historiaan jääneen tarinan kerronnalle ja kokoelman esittelylle tulevaisuudessa näyttelyn muodossa.

Muotoilijana Frank oli selvästi aikaansa edellä. Toiveena oli, että hänen huonekalujaan voisi mallailta näyttelyvierailun jälkeen omaan kotiin lisätyn todellisuuden avulla. Kuvaaja: Amanda Kääriäinen.

KÄÄRIÄINEN, AMANDA 2019. Museonäyttelyn moniaistisuus – Case Josef Frank / Designmuseo.

Amos Rex. teamLab. <https://amosrex.fi/exhibitions/teamlab/> (luettu 25.3.2019).

Etelä-Suomen Sanomat. Amos Rexin ensinäyttely keräsi lähes 270 000 kävijää – Museojohtaja: Tappiot jäivät odotettua pienemmiksi. <https://www.ess.fi/uutiset/kulttuurijaviihde/art2510089> (luettu 12.4.2019).

LEVENT, NINA; PASCUAL-LEONE, ALVARO 2014. The Multisensory Museum – Cross-Disciplinary Perspectives on Touch, Sound, Smell, Memory, and Space. Plymouth, United Kingdom: Rowman & Littlefield.

RÄTY, MINTTU; SIVONEN, SARI; SAARELA, JENNY; LAURIKAINEN, HELI; työryhmä 2015. Laurea-ammattikorkeakoulu: Aistien-menetelmä. 3. Painos. Kuopio: Grano Oy. https://aistienmenetelma.net/wp-content/uploads/2018/09/raty_aistien_menetelm_uusittu_painos_web.pdf (luettu 23.1.2019).

Victoria and Albert Museum. Closed Exhibition – Alexander McQueen: Savage Beauty. <http://www.vam.ac.uk/content/exhibitions/exhibition-alexander-mcqueen-savage-beauty/about-the-exhibition/> (luettu 22.3.2019).

Yle. Tuntikausien jonot historiaan? Supersuosittu Amos Rex harkitsee, että museokäynnin voisi varata etukäteen netissä. <https://yle.fi/uutiset/3-10578254> (luettu 25.3.2019).

Eläytyminen sallittu – teatterietiketti kutsuu teatteriin

Anna Martikainen

Tilanne yksi: Salin ovet avautuvat, yleisö tulee sisään. Sipsipussi rapisee, limsapullo sihahtaa auki. Hei, tämä pitää ikuistaa, otetaanpa kännykkä esiin ja napataan kuva juuri alkavasta esityksestä. Ja vielä toinen omasta seurueesta, että voidaan heti päivittää someen, että ollaan teatterissa!

Saattaa kuulostaa liioitellulta, mutta tällaista voi kohdata teatterissa, elävien näyttelijöiden näyttämölle tekemän esityksen katsomossa: draamateatterissa, lastenteatterissa, nukke-teatterissa, tanssiteatterissa.

Tässä artikkelissa esittelemäni tuokiokuvat ovat elävästä elämästä, tilanteita, joita olen teatterissa todistanut. Työtehtävissä Nukketeatteri Sampon tiedottajana, ja katsojana monessa eri teatterissa. Suomalaiset ovat teatterikansaa: vuonna 2016 yli puolet suomalaisista oli käynyt teatterissa ainakin kerran ja aiempien vuosien tilastoihin verrattuna kävijämäärät osoittivat nousua. Teatterissa käyminen on neljänneksi suosituin eri kulttuuritapahtumista, (sitä suosituimpia ovat vain kirjastot, elokuvissa käyminen ja museot).

Suomessa on myös pitkä perinne sekä teatterin katsomisesta että teatterin harrastamisesta eri yhteiskuntaluokissa. Ammatiteatterit ovat aina vierailleet ympäri maata pienillä paikkakunnilla, viemässä taiteellisesti korkeatasoisia produktioita kaiken kansan nähtäväksi. Historiaa siis on, joten olettaisi löytävän myös ymmärrystä siitä, miten teatterissa käyttäydytään.

Joskus vaikuttaa kuitenkin siltä, että käyttäytymisetiketti on unohdettu tai sitä ei ole koskaan ollutkaan.

Lastenteatteri on tässä ja monessa muussa suhteessa oma maailmansa. Se on maaginen paikka, elämyksellinen satumaailma, jossa mielikuviutus tuottaa huimia tarinoita ja käsinkosketeltavia tunnelmia. Myös esiintyjän ja katsojan suhde lastenteatterissa on erityinen ja erilainen kuin aikuisille tehdyssä teatterissa. Lapsella ei ole ennakkoasenteita, mutta ei myöskään ennakkoon muovattuja käyttäytymissääntöjä. Lapsi oppii ne aikuisten ohjeiden ja etenkin heidän antamansa mallin kautta. Lastenteatterissa esityksen tärkeimmät katsojat eivät ole itse valinneet tulla teatteriin (tai useimmiten eivät). He tulevat vanhempien tuomina tai päiväkotiryhmän tai koululuokan kanssa. Aikuiset siis valitsevat lasten puolesta. Mutta silti lapset ovat toiminnan keskiössä. On tärkeää tehdä kokemus heille positiiviseksi, ja se vaatii tekijöiltä suurta ymmärrystä ja herkkyyttä.

Aikuisille suunnatussa teatterissa huomaa joskus, että nuo-

ret, vaikkapa koululuokka, on tuotu teatteriin, mutta kukaan ei oikeastaan ole kysynyt heiltä, kiinnostaako se heitä. Eikä kukaan ole aina antanut myöskään ennakkoon ohjeita siitä, miten siellä käyttäydytään. Jos teatterikäynti on elämän ensimmäinen, miten voisi tietää, mikä on käyttäytymiskoodisto? Monella saattaa olla kokemusta vain elokuvateatterissa käymisestä. Siellä kokemukseen kuuluu,

**Lapsella ei ole
ennakkoasenteita,
mutta ei myöskään
ennakkoon
muovattuja
käyttäytymissääntöjä.**

Kuva Nukketeatteri Sampon esityksestä Kultakutri ja kolme karhua. Käsikirjoitus, ohjaus, nuket Maija Barić. Kuvassa Sampon nukeillanäyttelijä Susan Aho. Kuvaaja Uupi Tirronen.

että mukaan otetaan naposteltavaa ja juomista. Ja jos on vasten tahtoaan, ilman omaa innostusta, tuotu teatteriin, onko ihme, jos esitys ei kiinnosta niin paljon, että siihen jaksaisi keskittyä?

Kännykät kiinni

Tilanne kaksi: lastenhoitaja tulee katsomoon ryhmänsä kanssa, ja esityksen alettua kaivaa kännykän esiin ja alkaa kuvata sekä hoitolapsiaan että esitystä. Pitää saada vanhemmille muistoja!

Mitä kummaa tuossa nyt on – nykyäänhän kaikki tallennetaan ja päivitetään kuvien kanssa, joten totta kai teatterivierailu pitää myös ikuistaa lasten vanhemmille. Asia ei ole aivan näin yksinkertainen. Teatteriesitys on tekijänoikeuden alainen taide-teos, jonka jakamisesta muualla, valokuvan, videon tai äänitteen muodossa päättää teoksen tekijä – ohjaaja, käsikirjoittaja tai teatteri. Sitä ei saa kuvata ilman lupaa, jota ei yleensä myönnetä kuin poikkeustapauksissa. Joskus esityksessä otettuja kuvia näkyy sosiaalisessa mediassa. Markkinoinnillisessa mielessä siinä on hyviäkin puolia, viehän se tietoa eteenpäin – mutta ovatko kuvat niitä, joita teatteri haluaisi työstään esittää?

Yleensä teattereissa muistutetaan kännykän sulkemisesta kahdesta syystä: jos kännykkä soi, se häiritsee esitystä, ja toiseksi, kännykän käyttämät radioaallot saattavat häiritä teatteritekniikkaa. Muita syitä voisivat olla, että kuvien ottaminen ei tosiaan ole sopivaa, ja kameran käyttö esityksen aikana häiritsee muita. Myös silloin, jos kuvia ottaa ilman salamaa. Mutta tästä ei yleensä ole tapana mainita. Paitsi joskus lastenteatterissa.

Lastenteatterissa omat säännöt – vai sittenkin ei?

Tilanne kolme: Katsomoon tulee äiti vauvan ja taaperoikäisen kanssa. Vauva nukkuu vaunukopassa. Taapero ei pysy paikallaan vaan haluaa osallistua, kommentoimalla ja myös näyttämölle juoksemalla. Saadakseen lapsen rauhalliseksi äiti kaivaa kassista juomapullon ja rusinapaketin.

Joskus vanhemmat tuovat lastenteatterin katsomoon mukanaan juomista ja syömistä, pyrkimyksenään pitää lapsi tyytyväisenä esityksen ajan – ettei nälkä tai jano yllätä kesken esityksen. Siitä saattaa kuitenkin olla harmia: karkkipussin tai rusinarasian rapina häiritsee esitystä, mehun kaatuminen lisää siivottavaa. Katsojan omakin keskittyminen herpaantuu. Tekijöiden näkemys on, että esityksen ajan pärjää ilman syömistä ja juomista. Niitä on tarjolla yleensä ennen tai jälkeen esityksen teatterin kahviossa – kuten aikuisten teatterissakin. Aivan pienimpien kohdalla on toki ymmärrettävää, jos nälkä yllättää: vauvoilla ei ole vielä ymmärrystä etukäteen tankkaamisesta tai kykyä odottaa, ja pienen vauvan ruokkiminen onkin poikkeus.

Lastenteatterissa saattaa myös huomata, että kaikilla aikuisilla ei ole omaa tottumusta teatterissa käymiseen. Teatteriin ei ehkä tulla esityksen vaan elämyksen vuoksi: siksi, että olisi jotain lapsille sopivaa ja mieluista tekemistä. Esitys, sen sisältö ja toteutus saattavat olla sivuseikkoja. Lastenteatteri ei kuitenkaan ole olemassa vain tarjotakseen viihdykettä. Myös lastenteatteri on kunnianhimoisesti, taiteelliset päämäärät mielessä tehtyä teatteria – usein hyvin pienillä resursseilla, rakkaudesta lajiin.

Kulttuuria kaikille?

Teatterietiketissä on kyse myös taiteen saavutettavuuden parantamisesta. Saavutettavuus kuvaa sitä, kuinka helposti laitetta, järjestelmää tai palvelua voi käyttää riippumatta käyttäjän ominaisuuksista, kuten toimintarajoitteesta, vähemmistöön kuulumisesta tai vähävaraisuudesta. Ihmiset eivät ole samalla viivalla, kun kyse on taiteen pariin pääsemisestä. Esteet voivat olla monitahoisia, henkisiä tai fyysisiä. Riie Heikkilä on tutkinut osallisuutta kulttuuriin. Hänen mukaansa kansainväliset tutkimukset osoittavat, että kulttuurinen aktiivisuus on selkeässä yhteydessä ihmisen asemaan yhteiskunnassa: ylempiin luokkiin kuuluvat ihmiset liikkuvat luontevasti korkeakulttuurin keskellä, kun taas vähiten koulutetuilla ja pienituloisilla osallisuus taiteeseen ja kulttuuriin on selvästi vähäisempää. Suurin osa julkisesta tuesta suuntautuu myös niille kulttuurin aloille, joiden yleisö löytyy hyvinvoimpien väestöosien joukosta. Olisi kuitenkin tärkeää huomioida, että annettu tuki ei hyödytä kaikkia kansalaisia, jos kaikki eivät koe kulttuuria itselleen soveltuvaksi.

Ihmisille, joilla ei ole omassa lapsuudessa tai nuoruudessa syntynyt tapaa kuluttaa taidetta ja kulttuuria, voi olla vaikeaa aikuisena eksyä sen pariin tai tuoda omia lapsia nauttimaan siitä. Sosiaaliset, kulttuuriset ja kognitiiviset rajat – aidot, mutta myös virheellisesti oletetut – voivat vaikeuttaa huomattavasti osallistumista teatterielämykseen. Matthew Reason on tutkinut tätä ilmiötä nuorten parissa Iso-Britanniassa, ja huomannut, miten paljon tausta vaikuttaa kokemiseen: jos ei tiedä tarpeeksi taide-elämyksestä, ja käsitys on, että se on ”korkeakulttuurista”, ”vaikeaa”, ja vaatii ennakkotietämystä, voi kokea olevansa vääränlainen, epäsopeva, ei-tervetullut.

Taide ja kulttuuri ei ole rajattua vain sivistyneemmälle väestölle, mutta jos ei ole kokemusta siitä, että olisi tervetullut taiteen pariin, voi olla, että ei koskaan tule ajatelleeksi osallistumista. (Korkea)kulttuurisesti passiivinen kansalainen voi kuitenkin olla muilla tavoin aktiivinen ja harrastaa sellaisia kulttuurin aloja, jotka eivät vaadi erityistä ennakkotietämystä. Kynnys niihin osallistumiseen on matalampi. Kulttuuriin voidaan lukea muutakin kuin etabloitunut taide.

Kynnys tulla lastenteatteriin on yleensä matalampi kuin aikuisille suunnatussa teatterissa, mutta sielläkin osallistumiselle saattaa tulla arvaamattomia esteitä. Lastenteatteriin tulevat vanhemmat eivät aina tiedä, minkä ikäiselle lapselle esitys sopii. Joku saattaa tuoda liian nuoren lapsen mukanaan esitykseen, jossa on ikäsuositus. Silloin ei kenelläkään välttämättä ole kovin hauskaa, ei lapsella, eikä vanhemmilla. Esitys saattaa olla liian jän-

nittävä tai kestoltaan liian pitkä pienelle. Tai toisinpäin: vanhemmat eivät uskalla tuoda lasta teatteriin, koska ajattelevat, että hän on vielä liian pieni, eikä ymmärrä tarpeeksi tai jaksaa keskittyä.

Ilmaisu ”koko perheen esitys” ei aina ihan tarkkaan tarkoita sitä; joskus esityksessä saattaa ilmaisusta huolimatta olla vaikkapa 3 vuoden ikäsuositus. Suomessa on kuitenkin useita teattereita, joihin voi tulla jo alle vuoden ikäisen lapsen kanssa, sekä ryhmiä, jotka tekevät nimenomaan vauva- tai taaperoteatteria. Nämä esitykset on tehty pieniä varten – heidän lähtökohdistaan ja se mielessä, miten he viihtyvät parhaalla mahdollisella tavalla ja saavat esityksestä mahdollisimman paljon – iloa, vaikutteita, elämyksen. Lastenteattereiden ohjelmistot soveltuvat myös kaikenikäisille: aikuinenkin saa elämyksen, parhaimmillaan ehkä yhtä mieleenpainuvan kuin ollessaan itse lapsena teatterissa.

Lastenteatteri voi toimia opetusareenana esittävästä taiteesta nauttimiselle: jos lapsena pääsee teatteriin, oppii käymään siellä ja oppii sen käyttäytymissäännöt. Mutta lastenteatterilla ei ole eikä tule olla pelkästään välinearvoa: se on oma erityinen teatterin laji, jonka merkitystä ei sovi väheksyä ja jonka taiteellinen taso on myös tärkeää säilyttää korkeana. Lapsi katsojana on yhtä tärkeä kuin aikuinenkin. Vaikka ei enää koskaan tulisikaan teatteriin.

Mistä voi tietää?

Teatterissa käyttäytyminen ja teatterista nauttiminen on asia, jonka voi oppia. Koulussa sitä ei kuitenkaan opeteta, vaan useimmiten se opitaan muita ihmisiä seuraamalla – matkimalla, kuten lapsi oppii. Taidelaitokset voivat auttaa tekemällä ja kehittämällä yleisötyötä, etenkin sellaista, joka suuntautuu ei-kävijöihin – eli kertomalla avoimesti ja suoraan, mikä on tapana ja toivottavaa käytöstä. Erityisesti lapsille suunnattu yleisötyö on keino kasvattaa uutta yleisöasukupolvea. Jotkin suomalaiset teatterit ovat tehneetkin tällaisia ohjeistuksia.

Kansallisteatterissa on tehty teatterietiketti yhdessä Vallilan ala-asteen oppilaiden kanssa. Sen lähtökohta on ”mitä teatterissa ehdottomasti saa tehdä”. Tampereen Teatteri ohjeistaa katso-

jiaan ohjeella, joka pyrkii siihen, että katsojat viihtyisivät ja muistuttaa takkien ja tavaroiden jättämisestä naulakkoon, mahdollisuudesta väliaikatarjoilun tilaamiseen ennakkoon, ajoissa tulemisesta, ja rauhan antamisesta esityksen aikana sekä esiintyjille että muille katsojille, jättämällä kännykät kiinni ja omat eväät kotiin. Usein mainitaan myös hajusteiden välttämisestä teatterin katsomossa. Monelle hajusteet saattavat aiheuttaa allergisia reaktioita.

**Lastenteattereiden
ohjelmistot
soveltuvat
kaikenikäisille:
aikuinenkin saa
elämyksen.**

Kuva Nukketeatteri Sampon esityksestä Kultakutri ja kolme karhua. Käsikirjoitus, ohjaus, nuket Maija Barić. Kuvassa Sampon nukeillanäyttelijät Susan Aho ja Lassi Logrén. Kuvaaja Uupi Tirronen.

Lastenteattereista ainakin tamperelainen Ahaa-teatteri on tehnyt ohjeistuksen teatterissa käymisestä. Siinä mainitaan erikseen, että ”teatteriesityksen ajan voi vallan hyvin olla syömättä ja juomatta, elokuvat ovat aivan eri asia,” ja pyydetään tarkastamaan esitysten ikäsuositukset. Tämä on tarpeellinen muistutus lastenteatterissa, joka tekee esityksiä sekä lapsille että nuorille.

Tilanne neljä: Kolme aikuista paimentaa huomioliiveihin puettua lapsikatrasta katsomoon: No niin, siihen vierekkään, ja sitten ollaan hiljaa ja seurataan! Ei saa kiehnätä eikä pomppia, älkää huudelko, nyt kaikki ihan hiljaa, katsotaan esitystä!

Edellä mainituista esimerkkietiketeistä löytyy myös kauden ajatus siitä, että esitykseen saa eläytyä! Tämä on asia, joka usein pohdituttaa lastenteatterin työntekijöitä. Katsojien joukossa on nimittäin myös vanhempia ja ammattikasvattajia, jotka pitävät hyvin tärkeänä sitä, että lapset käyttäytyvät kunnolla esityksessä ollessaan. Joskus tämä saattaa mennä jo liiankin pitkälle. Lapsia ohjeistetaan tiukkaan sävyyn olemaan hiljaa ja kauniisti. Jotkut herkät ja kiltit lapset tämä ohje saattaa saada jäykistymään ja epäonnistumisen pelossa olemaan hiljaa kuin hiiret, reagoimatta. Lisäksi tiukat säännöt ja niiden noudattamisesta huolehtiminen saattaa aiheuttaa kesken esitystä jopa enemmän häiriötä kuin lasten mahdollinen levottomuus. Aikuinen, joka tiukkaan sävyyn komentaa kiehnäävää tai

huutelevaa lasta olemaan hiljaa paikallaan, latistaa muidenkin tunnelmaa helposti.

Lastenteatterin tekijöiden toive on, että lapset saavat olla lapsia myös tullessaan teatteriin. Heidän tulee saada reagoida vapautuneesti ja olla aktiivisia, niissä puitteissa, mitä esityksellä on. Kaikki esitykset eivät tietenkään ole sellaisia, että lasten toivottaisiin osallistuvan käytännössä. Mutta reagoida voi monella tavalla. Ja eläytyminen on sallittua – tekijät toivovat tietenkin, että lapset viihtyvät teatterissa!

Mitä etikettiin tarvitaan?

Millainen siis olisi hyvä lastenteatterin teatterietiketti? Mitä asioita siinä pitäisi mainita ja miten ohjeistaa katsojia? Ja mitä sillä voisi saavuttaa, mitä merkitystä sillä voisi olla – tekijöille ja kokijoille? Tärkeää on, että ohjeistus kirjoitetaan posi-

tiiviseen, kutsuvaan sävyyn. Liian tiukat säännöt ja ohjeet voisivat toimia pikemminkin karkottavina. Olennaista on myös opastaa ymmärtämään, kenelle lastenteatteri on tarkoitettu. Ennen kaikkea se on suunnattu perheen pienimmille, mutta lastenteatteri pyrkii myös tarjoamaan yhteistä tekemistä lapsille ja vanhemmille. Molempien on tarkoitus viihtyä ja löytää yhteisen ilon ja ihmettelyn aiheita. Osallistuminen teatteriesitykseen

Lastenteatterin tekijöiden toive on, että lapset saavat olla lapsia myös tullessaan teatteriin.

tarjoaa pysähtymisen mahdollisuuden sekä lapselle että aikuiselle, hetken, jonka aikana voi keskittyä yhdessä taiteesta nauttimiseen. Se voi tarkoittaa erilaisia tunteita eri ihmisille: iloa, surua, innostusta, joskus myös uutta tapaa nähdä asiat. Näille kaikille tunteille on tilaa teatterin katsomossa.

Tärkeää on viestittää, että lapsen hyvinvointi on keskeistä myös teatterisalissa. Jos lapsi pelästyy tai ahdistuu, sitä täytyy kunnioittaa ja toimia lapsen ehdoilla. Joskus tämä tarkoittaa poistumista kesken esityksen. Ja se on ihan ok. Aina ei voi olla hyvä päivä tulla teatteriin.

Jos teatteri onnistuu viestimään nämä asiat hyvin, tarjoaa se mahdollisuuden entistä syvällisempään teatterielämykseen katsojille, ja paremmat edellytykset taiteellisen työn tekemiseen. Siksi on tärkeää miettiä, millä tavoin teatteriin tulemisesta ja siellä toimimisesta viestitään.

Onnistuneita, iloisia, mieleenpainuvia hetkiä teatterissa!

MARTIKAINEN, ANNA 2019: Tulevaisuuden yleisöt. Yleisötyö markkinoinnin ja viestinnän välineenä. Case Nukketeatteri Sampo.

Teatterissa, tanssiesityksissä ja oopperassa käynti 2016. Raportti Suomen Teatterit ry:n kyselytutkimuksesta.

http://www.suomenteatterit.fi/wp-content/uploads/2017/03/220107538_Teatterissa-tanssiesityksissä-ja-oopperassa-käynti-2016_Raportti.pdf

SORJONEN, HILPPA & SIVONEN OUTI 2015: Taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön muodot, laajuus ja tuloksellisuus. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämässätiö Cuporen verkkojulkaisuja 27. [verkkopublikaisu] Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämässätiö. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/hilppa-sorjonen-ja-outi-sivonen-taide-ja-kulttuurilaitosten-yleisotyön-muodot-laajuus-ja-tuloksellisuus>

REASON, MATTHEW 2010: The Young Audience – Exploring and Enhancing Children’s Experiences of Theatre. Great Britain: Trentham Books.

HEIKKILÄ, RIIHE 2019: Kulttuurin karttamisen takana on monenlaisia syitä. Verkkootikkeli. Ilmiömedia. Helsinki, Westermarck-seura. <https://ilmiömedia.fi/artikkelit/kulttuurin-karttamisen-takana-on-monenlaisia-syita/> , julkaistu 5.4.2019.

- Tiedotus ikäsuosituksista ja niiden noudattamisesta.
- Ohje viihtymiseen lapsen kanssa teatterissa: älä pelkää sitä, että lapsi hermostuu - lastenteatteriin mahtuu monenlaista ja kaikista tilanteista selvitään!
- Jos olet epävarma jostain, kysy. Henkilökunta on sitä varten paikalla.
- Älä syö, älä juo, se ei kuulu teatterin katsomoon, ellei sitä ole erikseen sallittu.
- Pidä kännykkä kiinni; sen ääni ja valo häiritsee esiintyjä ja muita katsojia ja vaikeuttaa omaa keskittymistäsi.
- Keskity esitykseen, siten kunnioitat esiintyjä ja tilannetta. Jos se on vaikeaa, vika ei ole sinussa vaan esiintyjissä, sillä meidän tehtävämme on tarjota tarpeeksi kiinnostavaa sisältöä. Jos se ei onnistu, me olemme epäonnistuneet, et sinä.
- Jos kyseessä on lastenesitys ja lapsesi ei jaksakaan keskittyä vaan käy liian levottomaksi, toivomme, että menet hänen kanssaan hetkeksi ulos rauhoittumaan. Pääasia, että lapsella on hyvä olla ja kaikki saavat rauhassa keskittyä esitykseen. Ei ole sinun eikä lapsesi etu, että olette paikassa, jossa hän ei viihdy.
- Saa reagoida! Saa nauraa, itkeä, olla mukana esityksessä, lastenesityksissä myös kommentointi on ihan tervetullutta.

”Uskallusta, ymmärrystä, asenteita”. Kotikansainvälisyys taiteen perusopetuksen taide- ja tanssikasvatuksessa

Mia Nirhamo

Suomessa on kasvamassa uusi sukupolvi syntyperäisiä suomalaisia, joiden vanhemmat ovat tulleet ulkomailta Suomeen erisyistä. Suomen tilastokeskuksen raportin mukaan vuonna 2000 väestöstä 2 % oli ulkomaalaistaustaisia. Vuonna 2017 ulkomaalaistaustaisten väestön määrä oli 7 % suomalaisista. Työ- ja opiskeluperäinen maahanmuutto on lisääntynyt, samoin turvapaikan saaneiden määrä. Syksyllä 2019 suurissa kaupungeissa koulupolkunsa aloittavista ekaluokkalaisista merkittävä osa on ulkomaalaistaustaisia lapsia, esimerkiksi Espoossa joka neljäs koulunsa aloittava on ulkomaalaistaustainen.

Suomalainen koulutusjärjestelmä ja kaupungit ovat reagoineet muuttuneeseen yhteiskuntarakenteeseen. Helsingin kaupunki suunnittelee Nordiska Skolania, kansainvälisten yhteistyökumppanien kanssa toimivaa kielikylypykoulua, ja International Baccalaureate-tutkintoa tarjoavat koulut ovat lisäämässä oppilaspaikkojen määrää Helsingissä ja Espoossa. Nämä perus- ja toiseen asteen koulutuksen hankkeet ja päätökset ovat linjassa perusopetuksen kansainvälisyysnäkökulman kanssa.

Ihan tavallisia peruskouluja koskevat kansainvälisyyslinjaukset ovat määritelty peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 2014: ”Perusopetus antaa perustan ihmisoikeuksia kunnioittavaan maailmankansalaisuuteen”. Peruskoulun näkemys kansainvälisyydestä ja monikulttuurisuudesta nähdään mahdollisuutena peruskoulun arjessa, opetuksen sisällöistä käytännön toimintaan. Kansainvälisyys nähdään ”osana arvoperustaa ja aihekokonaisuuksia sekä oppiaineiden tavoitteita”.

Kotikansainvälisyys osana kansainvälisyyttä

Kotikansainvälisyys tarkoittaa nimensä mukaisesti kansainvälistä toimintaa omassa maassa. Kotikansainvälisyys-käsitettä käytetään opetuksen ja koulutuksen yhteydessä, ja sillä tarkoitetaan oppilaan kasvamista kansainvälisyyteen asenne, ymmärrys- ja uskallustasolla. Kotikansainvälisyyttä voi luonnehtia kansainvälisyyteen kasvamisen ensimmäiseksi askeleeksi. Kotikansainvälisyys on osa kansainvälisyyttä.

Edellä mainitun soveltamista käytännön toimintaan kuvaa peruskoulun kansainvälisyyskasvatuksen havaintomalli, jossa tasojen koko vastaa osallistujien määrää.

Kahta alimmaista tasoa kutsutaan Kotikansainvälisyys-tasoksi, joissa kansainvälisyys toteutuu yksilötasolla omassa koulussa ja omassa lähiympäristössä. Kolmas taso on Kansallinen ja seudullinen kansainvälisyys. Ylin taso, varsinaisen maasta toiseen matkustamisen taso, on Kansainvälinen liikkuvuus. Kotikansainvälisyys, josta tässä artikkelissa kirjoitan, käsittelee tasojen yksi ja kaksi Kotikansainvälisyys-toimintaa.

Esimerkkejä kotikansainvälisestä toiminnasta kouluissa voivat olla kouluyhteisön monikulttuurisuuden ja -kielisyyden näkyväksi tekeminen, maahanmuuttajataustaisen oppilaiden ja opettajien taitojen hyödyntäminen oppisisältöjen kehittämisessä. Voidaan järjestää tapahtumia, muun muassa kieliteemapäiviä, teema-

**Kotikansainvälisyys
on osa
kansainvälisyyttä.**

maa-työpajoja. Voidaan myös kutsua kansainvälisiä vieraita, järjestää kielikerhoja, tehdä yhteistyötä eri kansainvälisten yri-
tysten ja kulttuuri-instituutioiden kanssa.

Kotikansainvälinen toiminta kouluissa vaikuttaa tutulta ja arvokkaalta toiminnalta. Tutustuin kotikansainvälisyys-kä-
sitteeseen opinnäytetyöprosessin yhteydessä tutkiessani kan-
sainvälisen toiminnan eri tasoja. Opinnäytetyöni *Tanssien
maailmalle. Espoon Tanssiopiston kansainvälinen toiminta-
suunnitelma*, keskeisenä aiheena on kansainvälinen toiminta
ja erityisesti kansainvälinen liikkuvuus. Opinnäytetyöni ohes-
sa aloin pohtia kotikansainvälisyyden merkitystä ja mahdolli-
suuksia taiteen perusopetuksen tanssioppilaitosten opetuksen
osana, peruskoulun kansainvälisyyskasvatuksen pohjalta.

Kansainvälinen tanssikasvatus

Tanssioppilaitoksia ja -kouluja voi ajatella ja kokea, aina-
kin osittain, kansainvälisinä ympäristöinä. Laajemmasta
perspektiivistä katsottuna tanssitaiteen voi nähdä itsessään
kansainvälisenä, universaalina taidemuotona, sanattomana
kielenä musiikin tapaan. Täytyykö tanssin kentällä erotella
ja eritellä kotimainen ja ulkomainen, toiminta kotimaassa ja
toiminta ulkomailla?

Tanssin ammattitasolla tanssijoiden työskennellessä eri
maissa ja kulttuureissa joustavasti, saattaa erottelu vaikut-
taa keinotekoiselta. Toisaalta tanssikasvatuksen ja erityises-
ti taiteen perusopetuksen tavoite on tukea oppilasta hänen
kokonaisvaltaisessa kasvussaan. Jos koulun perusopetus on
ottanut kansainvälisyyskasvatuksen osaksi oppilaan koko-
naisvaltaista kasvamista, ja taiteen perusopetus linjaa myös
”monikulttuurisuuden” kunnioittamiseen, niin johtopäätök-
senä voitaneen todeta, että kotikansainvälinen toiminta osa-
na tanssikoulujen arkea on perusteltua.

Suomalaisissa tanssikouluissa on perinteisesti työsken-
nellyt ulkomaisia opettajia vierailijoina ja kesäkurssien opet-
tajina. Edistyneempien op-
pilaiden kohdalla on ollut
myös oppilasvaihtoa. Vaikka
tanssin ammatillinen koulu-
tus on Suomessa lisääntynyt
1980-luvun jälkeen lisäten
suomalaisten koulutettujen
opettajien määrää, niin tans-
sikoulut saattavat edelleen olla
hyvin kansainvälisiä ympäris-
töjä. Oppilaista ja opettajista
osa on ulkomaalaistaustaisia.
Opetuskielinä käytetään vie-
raita kieliä tarvittaessa. Omas-
sa työympäristössäni, Espoon
Tanssiopistossa, saattaa tun-
neillani kolmasosa oppilaista

puhua kotikielensä muuta kuin suomea tai ruotsia.

Monissa tanssikouluissa esitysten ja kurssien teemoina
ovat olleet tanssit ympäri maailmaa. Klassisen baletin klassik-
koteoksissa tanssitaan karakteritansseina eksoottisia tansseja
maailmalta, esimerkiksi Pähkinäsrömpö-baletin Kiinalainen
tanssi, Espanjalainen tanssi jne. Tästä kaikesta edellä maini-
tusta herää kysymys, onko kansainvälinen ja kotikansainväli-
nen toiminta jo nyt tanssikoulujen arkea?

Kysymykseen voi vastata sekä ”kyllä” että ”ei”. Tanssikou-
luissa on eroja. Suuret tanssikoulut kasvukeskuksissa voivat
olla hyvin kansainvälisiä. Pienimmillä paikkakunnilla voi yhä
olla niin, että ulkomaalaistaustainen oppilas tai opettaja saat-
taa kokea olevansa erilainen. Lukujärjestyksen tanssilajit saat-
tavat vaikuttaa koulun kansainvälisyyden asteeseen.

Kotikansainvälinen toiminta taiteen perusopetukseen

Taiteen perusopetuksen uudet opetussuunnitelman perus-
teet astuivat voimaan elokuussa 2018. Laajan oppimäärän
perusteissa ohjataan taideoppilaitoksia ottamaan huomioon
opetussuunnitelmien laatimisessa ”taiteenalan kansalliset
ja kansainväliset muutokset”. Samoin opetussuunnitelman
perusteet määrittävät taiteen perusopetuksen tehtävän
toteuttamisen ”muiden taidekasvatusta antavien oppilai-
tosten ja tahojen kanssa paikallisesti, valtakunnallisesti ja
kansainvälisesti”, ja ohjaavat kunnioittamaan ”kulttuurien
moninaisuutta”. Erityisesti viimeisenä mainittu kulttuurien
moninaisuus tulee nähdä tanssikoulujen kotikansainvälisen
toiminnan lähtökohtana.

Kotikansainvälinen toiminta, seurailen perusopetuksen
opetussuunnitelman perusteiden henkeä, alkaa jokaisen tans-
sikoulun oman kansainvälisen profiilin tunnistamisesta, mis-
sä toimimme, ketkä ovat oppilaitamme, mitkä ovat arvomme.
Näihin kysymyksiin vastaamalla on mahdollista havaita tee-
moja kotikansainvälisen sisäl-
lön kehittämiseen.

Kehittämistyötä voi tehdä
osallistamalla oppilaita ideoi-
maan monikulttuurisuuden
näkökulmasta, valitsemalla
musiikkeja esimerkiksi imp-
rovisaatio-tehtäviin oppilai-
den toivomista, tai omikseen
tuntemista maista. Jos oppi-
laista joku on tanssinut eri
maiden aitoja kansantansseja,
niin hän opettaisi tansseista
liikkeitä muille. Yhdestä liik-
keestä voi lähteä kokonainen
oppimisprosessi, jossa opitaan
kohdemaasta ja sen kulttuu-

**Kotikansainvälinen
toiminta alkaa jokaisen
tanssikoulun oman
kansainvälisen profiilin
tunnistamisesta, missä
toimimme, ketkä ovat
oppilaitamme, mitkä
ovat arvomme?**

rista. Monilukutaito oppimisen välineenä kehittyä tämänkaltaisissa oppimistehtävissä erinomaisesti. Tai voidaan tervehtiä kaikilla niillä kielillä, joita oppilaat osaavat. Jos opettajakunnassa on monikulttuurisia opettajia tai muuta henkilökuntaa, niin heidän omaa kulttuuriperintöään ja kulttuuriosaamista pystytään hyödyntämään esimerkiksi tanssien esitettävissä lastentanssin loruissa ja tarinoissa.

Kotikansainvälisyys osana tanssikoulun toimintaa voisi myös muuttaa tanssikoulujen sisustuksen ulkonäköä kokonaisvaltaisempaa oppimista tukevaksi. Entäpä jos tanssisalisia olisi esillä maapallo tai maailmankartta salin ulkopuolella? Lukisiko koulun seinälle kiinnitetyssä julisteessa ”Tervetuloa!”, oppilaiden omilla kotikielillä?

Muutos alkaa omasta toiminnasta

Tutustuttuani kotikansainvälisyys-käsitteeseen tarkemmin, huomasin omien tanssituntieni sisältävän kotikansainvälistä toimintaa osana oppisisältöjä. Esimerkiksi balettituntien vennyttelyjen aikana 11–12-vuotiaat oppilaat oppivat laskemaan eri kielillä yhdestä kymmeneen. Kielet valikoituvat oppilaiden osaamisen mukaan. Taaperoikäisten tunnilla, jossa on ollut mukana äidinkielenään ruotsia puhuvia lapsia, on ”tanssitettu sormia” laulaen sekä suomeksi että ruotsiksi. Missä on peukalo? Var är tummen?

Edellä mainitut esimerkit ovat ruohonjuuritason ensimmäisiä kotikansainvälisyyteen liittyviä sisältöjä. Tästä alkaa kehitystyö, joka johtaa kansainväliseen yhteistyöhön etäopetuksen kautta, ja esimerkiksi tanssikursseihin, joissa opetuskielenä onkin suomen sijasta englanti tai jokin muu kieli.

Kotikansainvälinen toiminta onnistuneesti toteutettuna lisää tanssikoulujen oppilasmäärää, tuo toimintaan mukaan uusia oppilasryhmiä ja oppilasmaksujen muodossa laajentaa oppilaitosten tulopohjaa. Uusien oppilasryhmien kautta

yleinen tietous tanssista taidemuotona ja yhtenä perheiden harrastusvaihtoehtona lisääntyy. Kotikansainvälisyys osana taiteen perusopetusta avaa uusia näkökulmia tanssitaiteen maailmaan. Tuo maailma, on lähtökohdiltaan kansainvälinen, yhteisenä kielenään sanaton liike, mutta jossa, taiteen perusopetuksen arvopohjan mukaisesti, lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen tarvitaan myös paljon muuta, ehkä myös ripaus kotikansainvälisyyttä?

Kotikansainvälistymisessä parasta näin ilmastomuutoksen aikana on, että voimme olla kansainvälisiä ja pysyä silti kotimaassa. Kotikansainväliseen toimintaan kaikki mahtuvat mukaan yhdenvertaisesti, ja päästöjä ei synny lento- tai juna-matkustamisesta!

NIRHAMO, MIA 2019. Tanssien maailmalle. Espoon Tanssiopiston kansainvälinen toimintasuunnitelma

Opetushallitus 2012. Kotikansainvälisyys. Kotikansainvälisyystaitoja kaikille.
www.oph.fi/download/152457_kotikansainvalisyys_kansainvalisyystaitoja_kaikille.pdf

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.
https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus 2017. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän perusteet
https://www.oph.fi/download/186920_Taiteen_perusopetuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

**Kotikansainvälistymisessä
parasta näin
ilmastomuutoksen aikana
on, että voimme olla
kansainvälisiä ja pysyä
silti kotimaassa.**

Katse osallisuuden horisontissa – museonäyttelystä lähiön kehittämiseen

Aino Osola

Kivenlahti on merellinen lähiö Espoossa, Länsiväylän ja meren välissä. Asuinalueen paikalla oli vuosisatojen ajan Stensvik-niminen kylä. Kylään perustettiin tiilitehdas 1800-luvun jälkipuolella, ja samoihin aikoihin kylän maat yhdistettiin Stensvikin kartanoksi. Tiilitehdas on nykyisin ehkä tunnetuin osa alueen pitkää historiaa. Monet Kivenlahden asukkaat tietävät kotiseutunsa tehdasmenneisyydestä sekä siitä, että Uspenskin katedraaliakin on rakennettu Stensvik-tiilistä.

Kivenlahden suuren muutoksen aika tuli 1970-luvulla, jolloin Asuntosäätiö rakennutti alueelle merellisen lähiön. Kivenlahden aluetta on täydennysrakennettu jonkin verran vuosikymmenten varrella, mutta pääpiirteissään 1970-luvun asuinalueen rakenne kulkureitteineen, virkistysalueineen ja ostoskeskuksineen on säilynyt.

Nyt 2020-luvun kynnyksellä Kivenlahti on seuraavan suuren muutoksen edessä. Siitä on tulossa länsimetron pääteasema, mikä tuo mukanaan painetta myös uusille asunnoille ja palveluille. Nykyisille asukkaille metrotyömaa ja tuleva metroasema uusine palveluineen ovat vielä suuria kysymysmerkkejä. Osa odottaa metroa innokkaana ja osa pelkää alueen muuttuvan liikaa sen myötä

Kivenlahti matkalla museonäyttelyyn osallisuuskokeilun kyydissä.

Espoon kaupunginmuseossa (EKM) avattiin helmikuussa 2019 merellisestä Espoosta kertova näyttely nimeltä *Katse horisontissa*. Näyttelyssä pohditaan meren monia merkityksiä espoolaisille ennen ja nyt. Näyttelyn yksi osio kertoo Kivenlahden lähiöstä, ja se tehtiin yhteistyössä kivenlahtelaisten kanssa. Paikalliset asukkaat kertoivat museon järjestämisessä haastatteluissa ja työpajoissa, mitkä asiat Kivenlahdesta kannattaa nostaa esille museonäyttelyyn. Katse horisontissa -näyttelyn Kivenlahtiosiossa Espoon kaupunginmuseo osallisti ensimmäistä kertaa kaupunkilaisia näyttelyntekoon jo sisällönsuunnitteluvaiheessa.

Kivenlahtiosio osallistavana näyttelytuotantokokeiluna oli osa kulttuurituotannon tutkimuksen (ylempi AMK) kehittämistyötäni *Kokeilukulttuurin keinoin kohti osallistavia näyttelyitä*. Työn tilaaja oli Espoon kaupunginmuseo, ja työn tavoite oli tuoda osallistavia toimintatapoja strategiateksteistä museon

**2020-luvun kynnyksellä
Kivenlahden merellinen
lähiö on seuraavan suuren
muutoksen edessä.**

Kuva: Anjali Mehta on Unsplash

näyttelytuotannon käytäntöön. Työskentelen itse museolehtorina Espoon kaupunginmuseossa, ja käsittelen työssäni lähes päivittäin osallisuutta eri muodoissaan. Aihe oli siis itselleni läheinen. Tarve työlle nousi Espoon kaupungin strategioista, joissa osallisuuden edistäminen on erittäin tärkeä ja näkyvä teema. Osallisuuden edistämisen tavoite näkyy Espoon lisäksi monien muiden suomalaisten kaupunkien strategioissa, Suomen vuonna 2015 aloittaneen hallituksen hallitusohjelmassa sekä monissa ajankohtaisissa lakiesityksissä. Osallisuuden edistäminen ja osallistaminen ovat erityisesti julkishallinnossa jo lähes velvoittavia työtehtäviä, mutta matka strategiasta käytäntöön voi olla pitkä. Jokaisen tekijän täytyy löytää oma hyvä tapansa osallisuuden toteuttamiseksi.

Espoon kaupunginmuseon näyttelytuotannon kohdalla hyväksi toteuttamisen tavaksi osoittautui kokeilukuluttuuri eli kokeilemalla kehittäminen. Kokeilukuluttuurissa korostuu kevyt suunnittelu ja tekemällä oppiminen. Se sopii erinomaisesti tämänkaltaisiin projekteihin, joista ei ole aiempaa kokemusta ja joiden etenemisen suuntaa ei voi etukäteen tarkalleen tietää.

Osallistamisen kokeilua

Kivenlahtiosion ensimmäisenä kokeilutoimenpiteenä avattiin Maptionnaire-karttakysely¹. Kyselyn tarkoitus oli kerätä tietoa siitä, mitkä paikat Kivenlahdessa ovat tärkeitä paikallisille ihmisille, ja miksi. Tiedon keräämisen lisäksi tavoitteena oli levittää tietoa Kivenlahden hienoimmista paikoista ihan kaikille kiinnostuneille. Maptionnaire on verkkopohjainen, avoin kysely, joka ei vaadi rekisteröitymistä, ja jossa kaikki

halukkaat voivat helposti lisätä kartalle paikkamerkintöjä ja kirjoittaa paikkoihin liittyviä tarinoita vapaasti luettavaksi. Kivenlahtikysely avattiin puoli vuotta ennen näyttelyn avautumista, ja se pidetään avoinna ainakin näyttelyn loppuun, helmikuulle 2020.

Karttakyselyn lisäksi kivenlahtelaisia osallistettiin haastatteleamalla vastaantulijoita paikallisella ostarilla ja asukaspuistossa, sekä järjestämällä kolme työpajaa erilaisissa ympäristöissä Kivenlahden alueella. Haastatteluilla paitsi kerättiin tietoa alueesta ja ihmisten suhtautumisesta kotilähiönsä, myös kartoitettiin kiinnostusta olla mukana näyttelyprojektissa. Haastattelupäivistä ja työpajoista ilmoitettiin avoimella kutsulla paikallisessa Facebook-ryhmässä sekä paperisilla kutsuilla kivenlahtelaisilla ilmoitustauluilla neuvolassa, kirjastossa ja ruokakaupoissa.

Erityisesti Facebookissa innostus oli suurta. Some-into onnistui hämäämään osallistajia hiukan. Työpajoihin ei ilmestynytkään niin paljon ihmisiä kuin Facebookin perusteella olisi voinut olettaa. Toisaalta, kaikki ne, jotka saapuivat paikalle, olivat innoissaan ja ottivat museolaiset lämpimästi vastaan. He halusivat kertoa asuinalueestaan ja olla sillä tavoin mukana näyttelynteossa.

Vaikka erityisesti työpajat osoittautuivat osallistujamäärän puolesta pieniksi pettymyksiksi, kerätyn materiaalin laatu ja osallistuneiden ihmisten luottamus ja innostus yllättivät erittäin positiivisesti. Haastateltaviksi pysähtyneet ihmiset kertoivat luottamuksellisesti tietojaan ja muistojaan, ja olivat tyytyväisiä kuullessaan tulevan näyttelyn Kivenlahtiosiota. Työpajoihin joko suunnitellusti tai sattumalta saapuneet ihmiset olivat täysillä mukana eikä työpajan järjestäjien tarvinnut

Kivenlahden Valinta ja Asuntosäätiön infopiste 1970-luvulla. Kuva: EKM. Kuvaaja: Mauritz Hellström.

pitää yllä keskustelua tai käydä muistuttamassa kysymyspape-reihin kirjoittamisesta. Vastauksia ja keskusteluja riitti jokai-
sessa kolmessa pajassa.

¹ Kysely löytyy osoitteesta app.maptionnaire.com/fi/4614/

Näyttely valmis, projekti ohi?

Katse horisontissa -näyttelyn osallistamalla tehty Kivenlahtio-
sio onnistui museon näkökulmasta hyvin. Se on sisällöllisesti
juuri sellainen kuin osallistava taho eli Espoon kaupunginmu-
seo halusi. Näyttelyn sisällöt perustuvat osallistuneiden ih-
misten paikalliseen asiantuntemukseen. Lähiöstä on nostettu
esiin asioita, joita museon omilla resursseilla, tiedoilla ja ide-
oilla tuskin olisi saatu selville.

Visuaalisesti näyttelyosiota hallitsevat lattiaan teipattu suu-
ri ilmakuva syksyisestä Kivenlahdesta sekä seinälle ripustettu
monta metriä leveä Alvar Aallon utopistinen 1960-luvun kaa-
valuonnos Espoon lounaisrannikosta. Ilmakuvan on kuvan-
nut paikallinen valokuvaaja, joka harrastuksenaan lennättää
kuvauksopteria säännöllisesti Kivenlahden yläpuolella. Hän
jakaa kuviaan aktiivisesti paikallisessa Facebook-ryhmässä,
missä hänellä on vannoutunut fanijoukko. Yhteistyö valoku-
vaajan kanssa alkoi osallistamisprojektin myötä.

Ilmakuvan ja kaavaluonnoksen lisäksi Kivenlahtiosiota
löytyy merellisyyteen ja uimarantoihin viittaavia uimakop-
peja, joiden seinillä on paikallisilta saatuja kuvia ja tarinoita
alueesta. Lisäksi tilassa on pitkä, matala esinevitriini, jossa
ovat esillä mm. paikallisen pubin omistajaa esittävä nukke,

roller derby -luistimet, Kivenlahti-paitoja, joita on painettu
myyntiin silkasta kotiseuturakkaudesta sekä luonnontieteelli-
sistä keskusmuseosta lainattu meriuposkuoriainen. Kyseinen
hyvin harvinainen kuoriainen elää Kivenlahden rannoilla ja
on paikallinen ylpeyden aihe.

Kaikki osion esineet on joko lainattu kivenlahtelaisilta tai
hankittu museon toimesta paikallisten asukkaiden ehdotusten
perusteella. Lähiöstä näyttelyyn valitut paikat, henkilöt ja il-
miöt pohjautuvat haastatteluihin, osallistaviin työpajoihin ja
Maptionnaire-karttakyselyyn.

On toki muistettava, että haastatteluihin ja työpajoihin
osallistui vain muutama kymmenen kivenlahtelaista. Näytte-
ly ei siis välttämättä edusta kaikkien paikallisten asukkaiden
näkökulmaa eikä ainoata oikeaa kuvaa Kivenlahden lähiöstä.
Osallistaminen päätettiin toteuttaa avoimien Facebook- ja
ilmoitustaulukutsujen perusteella, ja osallistajat olivat ih-
misiä, jotka seuraavat kyseisiä kanavia ja kokivat olevansa
oikeaa viiteryhmiä vastaamaan kutsuihin. Toteutettu näytte-
lyosio on kuitenkin tällä metodilla mukaan saatujen ihmisen-
ten versio Kivenlahdesta, ja sellaisena todella vaikuttava ja
mielenkiintoinen.

Näyttelyn ensimmäisten kahden avoinnaolokuukauden
aikana museossa on kuitenkin huomattu, että näyttelyssä
esitetty Kivenlahti tunnustetaan. Palaute näyttelyosiosta on
ollut kiinnostavaa ja positiivista. Esineitä, tarinoita ja henkilöitä
on yleisesti pidetty hyvinä nostoina kivenlahtelaisesta paikal-
liskulttuurista. Pienehköllä, laadukkaalla otoksella tunnutaan
saadun ilmeisen hyvä kuva Kivenlahdesta. Osallistamisen
aikana luodut yhteydet ovat myös alkaneet tuottaa omia jat-
koprojektejaan. Museo ja paikallinen K-kauppias tekevät yh-

*Alvar Aallon lounaisrannikkosuunnitelma seinällä ja ilmakuva Kivenlahdesta lattiassa näyttelyssä Katse Horisontissa.
Kuva: EKM. Kuvaaja: Tiina Hero.*

dessä Kivenlahtisuklaata, paikallisen graffititaiteilijan kanssa suunnitellaan tapahtumaa ja valokuvaajan kanssa hänen kuviinsa perustuvaa näyttelyä.

Keskinäinen luottamus ja aito osallisuus

Suuri osa haastatteluihin ja työpajoihin osallistuneista ihmisistä halusi antaa tietoa ja kertoa tarinoita asuinalueestaan, mutta ei ollut erityisen innokas luovuttamaan yhteystietojaan tai jatkamaan yhteistyötä näyttelyn parissa säännöllisemmin. Moni esiintyi etu- tai lempinimellään. Myöskään karttakyselyyn vastanneita paikallisia asukkaita ei ollut mahdollisuutta tai tarkoitustakaan jäljittää. Nimettömänä pysyneet ja kevyesti osallistuneet paikalliset antoivat arjen asiantuntemuksellaan paljon tietoa museolle ja runsaasti sisältöä näyttelyyn.

Muutamit osallistujat tarttuivat kuitenkin osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuteen tiukemmin, ja kertoivat museon edustajille monista Kivenlahden tulevaisuuteen liit-

tyvistä toiveistaan ja peloistaan niin tulevaa museonäyttelyä ajatellen kuin laajemminkin. Erityisesti yhteistyössä paikallisen yhdistyksen, Kivenlahti-Stensvik ry:n, kanssa järjestetyssä työpajassa puhuttiin paljonkin alueen uudistamiseen ja kaavoitukseen liittyvistä huolista ja toiveista, sekä pohdittiin alueen kehittämiseen liittyviä ehdotuksia. Osallistavien työpajojen tarkoitusta ja niistä saatavaa hyötyä kysyttiin myös suoraan. Haluttiin tietää, mitä hyötyä on istua taas yhdessä kaupungin organisoimassa työpajassa juomassa kahvia ja kertomassa asuinalueestaan.

Kysymyksistä ja kommentista tuli vahvasti sellainen olo, että museon luotetaan, ja että sen olisi hyvä toimia luottamuksen arvoisesti eikä ottaa osallistamisesta tuloksineen hyötyä vain näyttelyyn, eli itselleen. Mikäli osallistamisen avulla saatua materiaalia ei käytettäisi oikeasti osallistujia hyödyttävällä tavalla, ei uutta mahdollisuutta välttämättä saataisi tai luottamusta saavutettaisi yhtä helposti. Tätä ei oltu otettu huomioon osallisuuskokeilua suunniteltaessa. Toisaalta siihen oli helppoa ja mielenkiintoista tarttua kokeilemalla kehittämisen hengessä,

Paikalliset asukkaat suhtautuivat omasta asuinalueestaan tehtävään, osallistavaan näyttelyyn erittäin myönteisesti, ja halusivat jakaa asiantuntemustaan museon kanssa.

Kivenlahtiosion vitriini näyttelyssä Katse horisontissa. Kuva: EKM. Kuvaaja: Tiina Hero.

ja ryhtyä heti pohtimaan, kuinka museo voisi viedä paikallisten asukkaiden toiveita eteenpäin.

Kaikkia kohtaamia kevyistä haastatteluista pubin ovella vaikuttamispuhdistoihin yhdistysaktiivien kanssa yhdisti se, että paikalliset asukkaat suhtautuivat omasta asuinalueestaan tehtävään näyttelyyn erittäin myönteisesti, ja halusivat jakaa asiantuntemustaan museon kanssa. Luottamuksellisen ja merkityksellisen kohtaamisen vuoksi tuntui erityisen tärkeältä miettiä myös näyttelyn valmistumisen jälkeistä aikaa paikallista näkökulmasta.

Poikkihallinnollisella yhteistyöllä jatkoa näyttelyprojektille?

Kun museolla ryhdyttiin pohtimaan keinoja edistää pajoihin osallistuneiden kivenlahtelaisten toiveita, kävi ilmi, että samalla hetkellä myös toinen Espoon kaupungin taho osallisti saman alueen asukkaita samoilla keinoilla. Kivenlahden ja laajemmin Espoonlahden alueen suurta muutosta valmisteleva kaupunkisuunnittelukeskus oli avannut oman karttakyselynsä ja järjestänyt asukasilloja tarkoituksenaan saada selville paikallisten asukkaiden toiveita alueen kehittämisen suhteen. Kaupunkisuunnittelukeskus oli siis va-

linnut samat osallistamisen tavat kuin museo matkallaan strategiasta käytäntöön. Yhteistyömahdollisuus oli niin ilmeinen, ettei sitä voinut jättää hyödyntämättä.

Pieni osallistajienvälinen yhteistyötapaaminen järjestyi helposti. Paikalla oli museosta minun lisäksi kollegani, joka oli päävastuussa Kivenlahtiosion tekemisestä Katse horisontissa -näyttelyyn. Kaupunkisuunnittelukeskuksesta tapaamiseen osallistui aluearkkitehti sekä yksi arkkitehti. Parin tunnin mittaisessa keskustelussa selvisi, että kaupunkisuunnittelukeskuksen järjestämissä, lähinnä kaavoitukseen ja asuinalueiden tuleviin muutoksiin liittyvissä asukasilloissa ja asukkaiden kuulemisissa tunnelma on usein varautunut, jopa pelokas ja vihainen. Asukkaat tulevat paikalle puolustuskannalla ja kiukuisina muutossuunnitelmista.

Museon järjestämien osallistavien Kivenlahtityöpajojen tunnelma puolestaan oli ollut pelkästään positiivinen. Museon osallistajat saivat luottamusta osakseen sekä paljon paik-

kallistarinoita kertoakseen ja tallentaakseen. Jokainen kohtaaminen oli iloinen ja positiivinen.

Selvät erot osallistavien tapahtumien tunnelmassa sekä yhtäläisyydet osallistamisen tarpeissa saivat miettimään, kuinka museo ja kaupunkisuunnittelu voisivat yhdistää voimansa ja vahvuutensa. Kaikki neljä olivat yhtä mieltä siitä, että olisi hienoa saada yhdistettyä museon järjestämien työpajojen positiiv-

Kävi ilmi, että samalla hetkellä myös toinen Espoon kaupungin taho osallisti saman alueen asukkaita samoilla keinoilla.

Tulevaisuuden historiaa tehdään yhdessä

Paikallinen historia tuo syvyyttä, mielenkiintoa ja kotiseutuylpeyttä asuinalueille, niin uusille, vanhoille kuin muutoksessa olevillekin. Paikalliseen historiaan suhtaudutaan yleensä varsin kiinnostuneesti ja myönteisesti. Kaupunginmuseolla on jo vahva rooli kulttuuriperinnön suojelijana, inventoijana ja asiantuntijana. Mielestäni olisi tärkeää, ja mahdollista, löytää museolle myös ideoijan ja innostajan rooli uusien asuinalueiden suunnittelussa sekä vanhojen alueiden uudistamisessa ja täydennysrakentamisessa.

Espoon kaupunginmuseon uusi visio on ”Merkityksellisiä kohtaamisia –Historiasta ammentaen, nykyhetken peilaten, tulevaisuuteen tähyten”. Nykyhetki ja tulevaisuus tarvitsevat ymmärrystä menneestä, ja kaupunkiorganisaatiossa museolla on ainutlaatuinen vahvuus historian ammentajana. Kaupunkisuunnittelukeskuksella on vankka osaaminen ja asiantuntemus kasvavan ja muuttuvan kaupungin kehittämisessä. Paikallisilla asukkailla puolestaan on ehdottomasti eniten tietoa oman alueensa arjesta ja ongelmista. Uskoisin, että jos asukkaat, kaupunkisuunnittelukeskus ja kaupunginmuseo pohtisivat espoolaisten asuinalueiden tulevaisuutta yhdessä, kaikki osapuolet voittaisivat – eikä muutos tuntuisi ehkä asukkaistaan enää niin pelottavalta. Muutokseen osallistuminen voisi olla tulevaisuuden historian ja tarinoiden tekemistä, vaikuttamista parhaimmillaan.

Kulttuuridemokratiaa etsimässä - Näkövammaisen kulttuurinkuluttaja ja hänen unelmansa

Tanja Rantalainen

Kun Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n jäseniltä kysyttiin jäsenkyselyssä, millainen on heidän unelmiensa kulttuuritapahtuma, moni mainitsi, että se on sellainen, jossa vammansa voi unohtaa.

Tutkin Kulttuurituottaja (YAMK) -opinnäytetyössäni, mitä Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n tulisi tehdä, että osallisuus toteutuisi paremmin yhdistyksen toiminnassa ja unelmat mahdollistuisivat. Samalla työni esittelee kulttuurin kentälle näkövammaisen kulttuurinkuluttajan. Tässä artikkelissa keskityn tarkastelemaan näkövammaisen osallisuutta yleiseen kulttuurielämään ja sitä, miten kulttuuripalvelujen tuottaja voi vahvistaa näkövammaisen osallisuutta.

Kulttuuridemokratia – Oikeus vai velvollisuus?

Taide ja kulttuuri alettiin 1960-70-luvulla nähdä osana hyvinvointiyhteiskunnan palveluja. Silloin perustettiin kulttuurisih-
teerin virkoja ja läänien taide-
toimikuntia. Pienenkin kunnan
maamerkiksi kohosi komea
kulttuuritalo. Kulttuuridemokra-
tialla viitattiin ihmisen oikeuteen
osallistua kulttuurielämään elä-
mäntilanteesta tai asuinpaikasta
riippumatta. Tänä päivänä tai-
teen ja kulttuurin hyvinvointi-
vaikutukset tunnustetaan, mutta
onko kulttuuriharrastus siirretty

yksilön oikeudesta kunniallisen kansalaisen velvollisuudeksi? Jos ihmisellä ei ole vammansa takia mahdollisuuksia siirtyä vaittomasti kulttuurin pariin, ei sosiaalista verkostoa tai rahaa, pitäisikö hänen todeta tappionsa ja kuluttaa vain sellaista kulttuuria, jonka takia ei tarvitse poistua kotoaan?

Näkövamma vaikuttaa niin laajasti ihmisen arkeen, että se aiheuttaa aina syrjäytymisuhkaa. Näkövammaisen ihmisen oikeus osallistua kulttuurielämään määriteltiin jo 1948 YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa: ”Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista.” Myös vuonna 2015 uudistettu yhdenvertaisuuslaki velvoittaa kulttuurialan toimijaa. Yhdenvertaisuuslain edellyttämä kohtuullinen mukautus voi esimerkiksi pienessä ravintolassa tarkoittaa sitä, että tarjoilija lukee näkövammaiselle asiakkaalle ruokalistan ääneen. Minkälainen on se kohtuullinen mukautus, jonka taidelaitos on valmis tekemään helpotukseen näkövammaisen kulttuurinkuluttajan osallistumisesta?

Opinnäytetyötä tehdessäni sosiokulttuurinen innostaminen nousi vahvasti esille. Se on sekä käsitteenä että toimintana syntynyt Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen ja levinnyt erityisesti latinalaisessa Amerikassa. Sosiokulttuurinen innostaminen on sukua kulttuurin demokratisoitumiselle, joka kytkeytyy suoraan saavutettavuuteen liittyviin toimintoihin. Saavutettavuuden edistäminen

**Kulttuuripolitiikan
strategian 2025
yksi tavoitealue on
osallistuminen ja
osallisuus kulttuuriin.**

Näkövammaisteatterin Hatunvaihtoa lastenkamarissa 2018. Kuvaaja: Ali Kinnunen

on asia, jota olen pyörätellyt päivittäin työpöydälläni. Kulttuuridemokratia, todellinen osallisuus, menee kuitenkin kulttuurin demokratisaation, saavutettavuuden varmistamisen edelle.

Leena Kurjen mukaan sosiokulttuurista innostamista pidetään kulttuuridemokratian katalysaattorina. Ytimessä on ajatus, että innostaminen on tapa herättää eloon ihmisen oma herkistymisen ja itsetoteutuksen prosessi. Innostamisen avulla pyritään parantamaan ihmisen elämänlaatua. Innostamisen myötä ihmiset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi omissa yhteisöissään. Sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on kaventaa sitä kuilua, joka väestön eri osien välillä on koulutuksen ja varallisuuden tuomien erojen vuoksi on.

Suomen Kulttuuripolitiikan strategia 2025 asettaa kulttuuripolitiikan tavoitteet ja niihin liittyvät tavoitealueet. Tavoitealueita ovat luovan työn ja tuotannon sekä kulttuurin perustan ja jatkuvuuden lisäksi juuri osallistuminen ja osallisuus kulttuuriin. Kulttuuripolitiikan tavoitteena on vahvistaa eri väestöryhmien mahdollisuutta osallistumiseen ja kaventaa väestöryhmien välillä olevia eroja.

On väitetty, että kulttuuri-ihmiset rakastavat osallistavia menetelmiä. Sosiaalialalla uskotaan ennen kaikkea ihmisen kohtaamiseen. Miten molempien alojen hyvistä aikeista ja asiantuntemuksesta voisi fuusoida toimintamallin, joka todella ohjaisi vammaista tai muulla tavoin syrjäytymisuhan alla olevaa ihmistä osallisuuteen ja kulttuuridemokratiaan?

Kun paikalle pääseminen vaikuttaa sisältöä enemmän

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa haastattelin puhelimessa sataa Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n näkövammaista jäsentä kartoittaakseni jäsenistön osallisuuden lähtötilanteen. Lähes puolelle vastanneista kulttuurielämään osallistumiseen vaikutti enemmän jokin muu asia kuin taide-tapahtuman sisältö. Sijainti ja liikenneyhteydet sekä avustajan saaminen tai tuttavien osallistuminen vaikuttivat eniten kolmasosan osallistumiseen. Vastaukset vahvistivat näkemykset siitä, että itsenäinen liikkuminen on näkövammaisen suurin toimimisen haaste.

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry on vaikuttanut kuvailutulkkauspalvelun laajenemiseen ja esimerkiksi näkövammaisille saavutettavien näyttelyjen tuotantoon. Museot ja teatterit, taiteilijat ja muut kulttuurialan toimijat ovat ottaneet yhteyttä valtakunnalliseen näkövammaisten kulttuuriyhdistykseen ja halunneet tietää, kuinka he voisivat parantaa palvelujensa saavutettavuutta näkövammaisten kannalta.

Kun museossa on aistikärky ja teosmerkinnät pistekirjoituksella tai kun teatteri julkaisee käsiohjelmansa tekstitiedostona ja järjestää kuvailutulkattuja näyttöksiä, kulttuuritapahtumaa voi pitää saavutettavana. Näkövammaisen ihmisen kohdalla osallisuus voi

**Näkövammaista
kulttuurinkuluttajaa
voi kohdella
kunniaavieraana.**

Valkoisten keppien letka osoitti mieltä Gotlanninkadun liikennejärjestelyjä vastaan Helsingissä 2017. Kuvaaja: Aatu Komsa

kuitenkin päätyä siihen, ettei hän saa mukaansa avustajaa tai kuukausittaiset asiointimatkat taksilla eivät enää riitä kulttuurielämään osallistumiseen.

Erilaiset kulttuurikaveri-järjestelmät ja vammaisjärjestöjen asiantuntemus voivat tulla apuun. Helsingissä kulttuurikaveritoimintaa organisoii kulttuurikeskus yhteistyössä sosiaali- ja terveysviraston kanssa. Suureksi avuksi on myös kulttuurialan toimijoiden oma aktiivisuus, jossa vain mielikuvitus on rajana. Näkövammaisen ihmisen osallistumisen kynnyks on usein niin korkea, että yksi näkövammaisen osallistuja vastaa kulttuuri-tapahtumassa kymmentä vammaatonta. Hän ansaitsee kaiken osallistumistaan helpottavan palvelun, mitä kulttuurialan toimija keksii tarjota. Häntä voi kohdella kunniavierana.

Kun näkövammaisella on kokemus kulttuuritapahtumasta, jossa hänen vammansa on otettu huomioon niin, että hän on voinut sen unohtaa, hän ymmärtää, että kaikki vaivannäkö on osallistumisen arvoista - ja osallistuu toistekin. Kulttuuridemokratian toteutumista tapahtumassa voi mitata sillä, ketkä siihen osallistuvat, kuinka usein ja millä innokkuudella.

Taiteen edistämiskeskus on tammikuussa 2019 aloittanut ”100 minuuttia taidetta” -kampanjan. Se kannustaa kaikkia ihmisiä taiteen ja kulttuurin äärelle vähintään 100 minuuttia viikossa ja kiinnittää erityistä huomiota niihin, jotka tarvitsevat tukea tai ohjausta osallistumiseensa. Tärkeä osa kampanjaa on keskustella taide-elämyksestä toisten kanssa. Pelkkä taide-elämys ei riitä parantamaan elämänlaatua, jos se ei mahdollista myös

yhteyttä toisiin ihmisiin.

Markku T. Hyypän mukaan kulttuuriharrastuksen terveyttä edistävä vaikutus perustuu kulttuurin ja taiteen ihmisiä verkostoivaan ominaisuuteen, sosiaaliseen pääomaan. Osallisuuden kokemus on aina suhteessa yhteisöön ja yksilön vaikutusmahdollisuuksiin. Osallisuuden eri tasoja voidaan havainnollistaa esimerkiksi porrasmallilla, joka kuvaa, kuinka yksilön osallisuus kasvaa vaikuttamismahdollisuuksien mukana. Portaikon alapäässä ihminen on toiminnan kohde, korkeimmalla tasolla hän on sitoutunut yhteisön toimintaan ja tullut siellä päätöksentekijäksi. Näkövammaisen ihmisen osallisuus kulttuurielämästä jää lattiatasolle, jos esimerkiksi tapahtumaan pääseminen on hänen vaikuttamismahdollisuuksiensa ulkopuolella.

Osallisuus on sitoutumista

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n jäsenkyselyn haastelluista yli puolet oli syntynyt 1950-luvulla tai sitä aiemmin. Lähes kaikilla vastaajilla oli kulttuuriharrastus. Suurimmalle osalle kulttuurielämän tapahtumien seuraaminen oli kulttuuriharrastuksessa tärkeintä. Kun tutkin 1970-, 80- ja 90-luvulla syntyneiden vastauksia erikseen, itseilmaisu olikin tärkeintä lähes puolelle. Vuonna 2002 Kaj Ilmosen, Anne Kovalaisen ja Martti Siisiäisen Lama ja luottamus -tutkimuksessa saatiin samankaltai-

**Osallisuuden
kokemus on aina
suhteessa yhteisöön.**

sia tuloksia. Sen mukaan kulttuurista kiinnostuneet ihmiset voidaan jakaa kahteen ryhmään, kulttuurinharrastajiin, jotka ovat keskimäärin 50-vuotiaita ja itsensä toteuttajiin, joiden keski-ikä on 36 vuotta.

Noin 80 % kaikista rekisteröityneistä näkövammaisista on yli 65-vuotiaita, joten ikääntymisen vaikutus keskivertonäkövammaisen kulttuuriharrastukseen on huomattava. Aivan varmasti moni näkövammaisen haluaa tehdä itse kuvataidetta, kirjoittaa tai nousta sydän pamppaillen laulukilpailun lavalle, mutta suurimmalle joukolle tärkeintä on päästä osalliseksi siitä, mitä kulttuurielämässä tapahtuu. Osallisuuden esteiden poistaminen vammaisen tai vammattoman ikääntyneen kulttuurinharrastajan tieltä on kaikin tavoin tärkeää.

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n jäsenten unelmien kulttuuritapahtumassa tärkeää on saavutettavuus, oma osallistuminen tai sisällöntuottaminen, sosiaalinen kokemus, taide-elämyksen merkityksellisyys sekä kulttuuritapahtuman kesto ja sijainti. Unelmien kulttuuritapahtuma kestää useamman päivän ja ohjelmassa on eri taiteenalojen ohjelmaa.

Jos kaikki jäsenkyselyn vastaajien unelmien kulttuuritapahtuman saavutettavuuteen liittyvät toiveet toteutetaan, tieto tapahtumasta on näkövammaisen helposti saatavilla. Hän pystyy lukemaan sen esteettömiltä verkkosivuilta tai pistekirjoituksella tai kuunnella äänitteensä. Unelmien tapahtuman ohjelma on runsas, mutta niin selkeä, että sitä on helppo seurata. Paikalla on avustavaa henkilökuntaa ja näkövammaisen kulkua helpottavia opasteita. Unelmien kulttuuritapahtumassa on kuvailutulokkausta – ja paljon näkövammaisia ja näkeviä ystäviä.

Osallisuuden kokemus edellyttää henkilökohtaista valintaa, sitoutumista. Kulttuuriset tarpeet ovat syvästi yksilöllisiä, eivät mistään viiteryhmästä riippuvaisia. Kuten haastattelemani henkilöt totesivat, kun vammansa on saanut unohtaa, unelmien kulttuuritapahtuma ”ei jätä kylmäksi, ei pahalle mielelle, eikä välinpitämättömälle mielelle. Sitä kertoo ystäville ja kavereille ja loppuiäksi jää mieleen.” Unelmien kulttuuritapahtuma on ”semmonen, mikä jättää ajattelemisen aihetta. Siinä pitäis olla semmoista sisältöä, että jättäisi jälkiä”.

Ihmisen kohtaaminen on tärkeintä

Opinnäytetyötä työstäessäni tein haastattelun mielenterveystoipujia taiteen keinoin osallistavassa Taiteen Sulattamossa. Toiminnanjohtaja Eveliina Lafghanin mukaan kaikessa Taiteen Sulattamon toiminnassa on tärkeintä ihmisen kohtaaminen. Kun ihminen saapuu Taiteen Sulattamoon, hän tulee kuulluksi ja pääsee vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Toipuja kohtaa vertaisen toiminnan kaikissa rakenteissa. Eveliina Lafghanin mukaan optimaaliseen tilanteeseen päästään, kun työntekijä lähestyy toipujaa samalta tasolta. Ammatilliselta tämä edellyttää valmiutta muuttaa toimintaansa asiakkaan mielipiteen mukaan. Koko kulttuurialalla on opittavaa osallistavan taiteen ammattilaisilta. Pelkästään ihmisen kohtaaminen voi olla se yhdenvertaisuuslain edellyttämä kohtuullinen mukautus, joka parantaa näkövammaisen ihmisen osallisuutta taiteesta ja kulttuurista. Teon ei tarvitse olla suuren suuri. Eräänä kesäpäivänä vuosia sitten jonotin näkövammaisen ystäväni kanssa Suomenlinnassa Ryhmäteatterin esitykseen. Teatterin työntekijä huomasi meidät kaukaa, tuli luoksemme ja johdatti eturiviin ennen kuin muu yleisö päästettiin sisään. Tämä kohtaaminen nostatti mielemme ja jäi iäksi muistiin.

Lainaukset Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n 2018 toteuttamasta jäsenkyselystä.

RANTALAINEN, TANJA 2019. Omilla vai toisten ehdoilla – Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n jäsenet osallisuuden portaille.

HYYPÄ, MARKKU T, LIKANEN, HANNA-LIISA 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Prima Oy.

KURKI, LEENA 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Osuus-kunta Vastapaino.

Strategisen tutkimuksen neuvosto 2018. Voiko taiteen potentiaaliin luottaa? Viitattu 7.4.2019. <http://aka.fi/fi/strategisen-tutkimuksen-rahoitus2/blolgeja/2018/voiko-taiteen-potentiaaliin-luottaa/>

Lisää kaupunkikulttuuria kaupunkitilan käyttöä mittaamalla

Siiri Viinikainen

Opinnäytetyössäni kartoitin millä tavoin kaupunki voisi tukea ja lisätä kaupunkilaisten omaehtoisen kulttuurin ja tapahtumien tuottamista. Yhtenä keinona nousi esiin place making -kulttuurin edistäminen.

Place making on kaupunkiaktivismiin liittyvä ilmiö, joka tarkoittaa urbaanin kaupunkitilan uudelleen näkemistä ja käyttämistä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi oman asuinalueen viihtyvyyden parantamista rakentamalla puistoon istuimia ja yhteiskäyttögrillejä, tai esimerkiksi parkkiruutujen muuttamista minipuistoiksi. Suomeksi place makingin voisi kääntää esimerkiksi paikan parantamiseksi. Paikan parannus on usein kaupunkilaislähtöistä ja DIY-henkistä, mutta sitä voidaan hyödyntää myös kaupunkiorganisaatiovetoisena keinona esimerkiksi jonkin tietyn asuinalueen turvallisuutta ja viihtyvyyttä kohentamaan. Usein tilasta, jota kaupunkilaiset ovat itse kehittämässä viihdytään paremmin ja siitä pidetään myös herkemmin huolta.

Kyseessä on siis se, miten kaupunkitila nähdään ja miten sitä käytetään. Kaupunkitilaan, sen käyttöön ja siellä vietettyyn aikaan liittyy monia asioita kuten tilan varustetaso, istuimien määrä, infra, sateensuojat sekä tilan toiminnot esimerkiksi kahvilat ja tapahtumat. Tutkimuksissa on esimerkiksi todettu, että ihmiset tulevat ihmisten luo ja istuimet kannattaisi sijoittaa niin, että niiltä voi seurata katuelämää ja muita ihmisiä.

Perinteisesti kaupunkitila on asia, jota käsitellään kaupunkisuunnittelussa esim. kaavoituksen yhteydessä, mutta harvemmin siihen liitetään kulttuurinäkökulmaa. Kaupungeissa, joissa kaupunkitila ja sen käyttö on nostettu strategi-

seksi hankkeeksi, on saavutettu myös merkittäviä kulttuurisia voittoja. Esimerkiksi Kööpenhaminan kaupungilla oli vuosina 2010-2015 strategisena tavoitteena lisätä kaupunkitilan käyttöä ja tehdä siitä laadullisesti parempaa. Tavoitehakuinen työ tuotti tulosta ja viiden vuoden aikana esimerkiksi tapahtumien määrä lisääntyi kaupungissa 216 prosenttia.

Helsingissä ei vielä mitata kaupunkitilan käyttöä tai sen laatua. Tämä on asia, joka mielestäni pitäisi korjata. Laadukas elinympäristö ja kaupunkitila on paitsi turvallinen, myös erilaisiin toimintoihin aktivoiva. Mikäli tilan käytön lisääminen olisi meilläkin tavoitteellista, ohjattaisiin sen kehittämiseen myös resursseja. Resurssien avulla kaupunkitiloja pystyttäisiin kehittämään niin, että ne olisivat paitsi viihtyisämpiä, myös varustelutasoltaan parempia esimerkiksi kaupunkitapahtumien tarpeisiin. Mielestäni kaupunkitilan tarkastelu kaupunkilaisten ja kulttuurin näkökulmasta parantaisi sekä kaupungissa asumisen että elämisen laatua, mutta myös lisäisi spontaanien kaupunkitapahtumien ja kulttuuri-ilmiöiden syntyä. Kaupungeissa tehdään perinteisesti sitä mitä mitataan. Olisiko aika mitata, miten ja minkä verran Helsingin kaupunkitilassa viihdytään?

Tulevaisuus lähtökohdaksi kulttuurialan organisaatioiden strategioihin

Heidi Yli-Yrjänäinen

Strategia on tehokas väline ohjata kaikenlaisten organisaatioiden toimintaa myös kulttuurialalla. Strategia auttaa rajaamaan vaihtoehdot selkeiksi ja estää käyttämästä resursseja tavoitteiden kannalta epäolennaisiin asioihin. Erityisesti silloin, kun organisaation resurssit koetaan riittämättömiksi, on äärimmäisen tärkeää käyttää ne viisaasti ja moninkertaistaa niiden arvo. Strategian merkitys saatetaan mieltää ensisijaisesti sitä kautta, että se rajaa toimintaa. Tämä voi olla intohimoisessa ja idearikkaassa yhteisössä hankalakin näkökulma. Mutta strategiassa on myös toinen puoli: se voi myös auttaa näkemään mahdollisuuksia ja luomaan uutta. Tämä saattaakin olla strategian tärkein anti kulttuurialalle ja sen elinvoimalle myös tulevaisuudessa.

Elämme kiihtyvän muutoksen keskellä. Yhteiskunnalliset muutokset ja nopea teknologian kehitys vaikuttavat kulttuurialan organisaatioihin ja niiden toimintaedellytyksiin. Luotaessa strategiaa organisaatiolle ei enää riitä pelkästään se, että aiemmin hankittua tietoa dokumentoidaan ja analysoidaan sekä rakennetaan toimintaa pitkiksi ajoiksi tämän päivän tiedon ja asiantuntemuksen pohjalta. Strategiatyössä on noussut tärkeäksi kehittää herkkyyttä havainnoida yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia, tarttua esiin nouseviin mahdollisuuksiin ja jalostaa havaintoja oman toiminnan vahvistamiseksi. Strategiatyötä on tehtävä ennemminkin jatkuvana prosessina kuin määräajoin tehtävänä toimenpiteenä, jotta pysytään kärryillä muutoksessa ja päästään näkemään ja hyödyntämään tuoreimmat mahdollisuudet.

Aktiivisen havainnoinnin lisäksi strategian luomisen prosessissa korostuu yhteinen oppiminen. Eli sen lisäksi, että eri ihmisten tiedot ja kokemukset saatetaan muidenkin organi-

saation jäsenten osaamiseksi, on tärkeää luoda uutta tietoa yhdessä. Uteliaisuus, avoimuus ja kyky kuunnella muita luovat pohjan sille, että yhteistä oppimista voi tapahtua asiantuntijaorganisaatiossa.

Erilaisten ihmisten näkemyksiä on kuitenkin joskus hankala sovittaa yhteen ja hedelmällinen keskustelu ei välttämättä synny automaattisesti. Konkreettiseksi työvälineeksi yhteiseen oppimiseen soveltuu heikkojen signaalien havainnointi sekä oman toiminnan analysointi suhteessa olemassa oleviin ja mahdollisiin tuleviin trendeihin. Heikkojen signaalien ja trendien parissa työskentely auttaa kaikkia strategiaprosessiin osallistuvia kohdistamaan katseensa menneisyyden, omien mielipiteiden tai vaikka koulutustaustan sijaan johonkin uuteen ja tuntemattomaan. Se antaa tilaa mielikuvitukselle ja vie kaikki osallistujat yhtä matkaa löytöretkeilemään epämuakuvuusalueelle.

Nostamalla tulevaisuuden ennakkoinnin ja yhteisen oppimisen strategiatyön keskiöön voidaan kulttuurialalle luoda oivaltavia, vahvoja ja arvokkaita strategioita edistämään alan toimijoiden toimintaedellytyksiä keinoilla, joita emme vielä tänä päivänä osaa edes kuvitella.

YLI-YRJÄNÄINEN, HEIDI 2019. Kohti toimivaa strategiaa. PuskaPromotion -osuuskunnan strategiauudistustyö.

Kirjoittajat

Katri Halonen, YTT, FL, yliopettaja, Metropolia
Ammattikorkeakoulu, katri.halonen@metropolia.fi

Pia Strandman, TaT, FM, tutkinnon vastuuopettaja ja lehtori,
Metropolia Ammattikorkeakoulu,
pia.strandman@metropolia.fi

Pekka Vartiainen, FT, tutkinnon vastuuopettaja ja lehtori,
Humanistinen ammattikorkeakoulu,
pekka.vartiainen@humak.fi

TÄMÄN JULKAISUN ARTIKKELIT POHJAUTUVAT SYKSYN 2018 - KEVÄÄN 2019 AIKANA VALMISTUNEISIIN OPINNÄYTETÖIHIN HUMANISTISEN AMMATTIKORKEAKOULUN JA METROPOLIA AMMATTIKORKEAKOULUN KULTTUURITUOTTAJA YAMK -OPINNOISSA. KEHITTÄMISTYÖNSÄ. OPINNÄYTETYÖT LÖYTYVÄT SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULUJEN OPINNÄYTETÖIDEN SEKÄ JULKAISUJEN VERKKOSIVUSTOLTA: [HTTP://THESEUS.FI/](http://theseus.fi/)

Mirva Aalto, Kulttuurituottaja, Vantaan kulttuuripalvelut,
mirva.aalto@vantaa.fi

Tiinalliisa Granholm, Projektipäällikkö, Hanasaari -
ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus

Mirva Haltia-Holmberg,
mirva.haltiaholmberg@gmail.com

Sara Hirn, Talous- ja toimistoassistentti,
Tero Saarinen Company, sara.hirn@terosaarinen.com,
Yrittäjä ja kulttuurituottaja, sara@hirn.net

Heidi Ketola, Intendentin assistentti, Lohjan
kaupunginorkesteri,
ketola.heidi@gmail.com

Joni Kinnunen, Kulttuurituottaja, Suomussalmen kunta,
joni.kinnunen@suomussalmi.fi

Sini Kjelin, Sales & Marketing Coordinator, BCaster Oy,
sini@bcaster.com

Amanda Kääriäinen, Yrittäjä, Vintage Style Events HKI,
amanda.kaariainen@gmail.com

Anna Martikainen, Tiedottaja-tuottaja, Nukketeatteri
Sampo, anna.martikainen@hotmail.fi,
anna.martikainen@nukketeatterisampo.fi

Mia Nirhamo, Tanssipedagogi, Espoon Tanssiopisto,
mia.nirhamo@espoontanssiopisto.fi

Aino Osola, museolehtori, Espoon kaupunginmuseo,
aino.osola@gmail.com

Tanja Rantalainen, Kulttuurisihteeri, Näkövammaisten
Kulttuuripalvelu ry,
toimisto@kulttuuripalvelu.fi

Siiri Viinikainen, Vuorovaikutussuunnittelija, Helsingin
kaupunkiympäristön toimiala,
siiri.viinikainen@hel.fi

Heidi Yli-Yrjänäinen, Tuottaja, Glims & Gloms,
heidi.o.yliyrjanainen@gmail.com

*Lisäksi on kulttuurituotannon YAMK-tutkinrossa ovat
valmistuneet seuraavat opinnäytetyöt*

Katja Pyykkö, pyykkö.katja@gmail.com
Oppilaitosyhteistyö tapahtumatuotannon tukena.
Musiikki & Media ja Finest Sounds.

Silva Rikala, saavutettavuusasiantuntija,
silva.rikala@gmail.com
Elokuvateatterit huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien
esittäjinä. Elokuvanäytösten saavutettavuus kuulovammaisten
katsojien kannalta.

Anna Rosendahl, rosendahl.a@gmail.com
”Ihminen on kuin universumi”. Moninaisuuden kehittäminen
Hurraa!-festivaalin tuotantoprosessissa

Marita Seitsalo, Yhteyspäällikkö, Alfred Kordelinin säätiö,
marita.seitsalo@gmail.com
Kollektiivinen asiantuntijuus Alfred Kordelinin säätiössä.

Kulttuurituotanto (ylempi AMK) – Kymmenen vuotta alan asiantuntijuutta

Suomen ensimmäinen kulttuurituotannon ylempi ammattikorkeakoulututkinto käynnistyi Helsingissä vuonna 2009. Tutkintoa toteutettiin yhteistyössä Humanistisen ammattikorkeakoulun (Humak) ja Metropolia Ammattikorkeakoulun kanssa. Tutkinnon suorittaneista opiskelijoista on vuosien kuluessa muodostunut Suomeen ainutlaatuinen kulttuurialan asiantuntija- ja kehittämisverkosto. Vuoteen 2019 mennessä tutkinnon on suorittanut jo lähemmäs 200 kulttuurialan ammattilaista.

Kulttuurituotannon kentällä tarvitaan edelleen nopeaa reagointia muuttuviin olosuhteisiin, yhä vahvempaa erikoistumista sekä ammattiosaamisen syventämistä. Asiantuntijaosaamisessa korostuvat tänään laaja-alaisuus sekä kyky ennakoida, soveltaa ja hyödyntää kulttuurialaan kohdistuvia yhteiskunnallisia ja kansainvälisiä muutoksia. Kysymys tuottajan henkilökohtaisen asiantuntijaidentiteetin olemuksesta ja sen rakentamisesta nousee näin keskiöön. Koulutuksen ytimessä onkin ollut opiskelijan oman asiantuntijuuden kehittäminen. Tutkintoon on sisällynyt laaja tutkimuksellinen kehitystyö, jonka opiskelija on tehnyt kulttuurituotannon alan kehittämisen kannalta tärkeästä aiheesta valitsemalleen organisaatiolle.

Tutkinnon sisällöt ovat painottuneet kulttuurialan strategisten prosessien hallintaan ja johtamiseen sekä esimiestyöhön. Kulttuurialan jatkuvassa muutoksessa olevien toimintaympäristöjen niin kansallisen kuin kansainvälisen tason huomiointi on niin ikään ollut oleellinen osa tutkinto-ohjelmaa.

Nykyisenkaltaisena Humakin ja Metropolian kulttuurituotannon koulutus on saavuttanut kymmenen vuoden iän, mikä on merkinnyt myös kulttuurituotannon juurtumista toimialakentälle ja akateemiseksi alaksi. Koulutuksen aikana on viety läpi kaksi opetussuunnitelmaa, joita on ollut toteuttamassa laaja joukko kulttuurialan asiantuntijoita, tutkijoita ja opiskelijoita ympäri Suomen.

Alkuvuodesta 2019 käynnistetty uusi opetussuunnitelmatyö huomioi aiempaa paremmin tutkinnosta vastaavien korkeakoulujen omat erityisprofiilit. Tutkinnon nykyinen toteutus on näin päätöksessään, mutta kulttuurituotannon ylempi koulutus Humakin ja Metropolian omilla vahvuusalueilla tulee edelleen syvenemään ja vahvistumaan.

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

